ARH Diss. B-26788

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Liidu Ajaloo Kateeder

Rahvusküsimuse lahendamine Venemaal Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni perioodil
(1917. okt.-1918. algus)

Diplomitöö

Töö teostaja: E. Lekk
Töö juhendaja:
prof. H. Moorberg

Tartu 1959

Sissejuhatus

XIX saj. lõpul koosnes Venemaa elanikkond peaaegu sajast erinevast rahvusest ja rahvusrühmast, kes moodustasid tol perioodil 22 rahvuslikku rajooni. Kapitalismi ebaühtlase arenemise tulemusena oli erinev üksikute ääremaade ühiskondlik-majanduslik arengutase.

Kui osa rahvuslikkudest ääremaadest oli XIX saj. lõpul ja XX saj. algul veel patriarhaal-suguvõndlikus korras ja vändnarjakasvatamise staadiumis (osaliselt Kesk-Aasia, Põhja-Siber) ning teine osa (Taga-Kaukaasia, Turkestan, Volgamaa) alles astus kapitalismi arenemise teele, siis Baltimaad, Poola, Ukraina olid juba tõusnud enam-arenenud kapitalistlike maade hulka. Alles XX saj. algul hakkas Venemaa astuma imperialismi arenemise staadiumisse

kiirenes kapitalismi arenemine ka teiste rahvuslikes ääremaadel ning mõned rahvuslikud rajoonid muutusid ülevenemaalise kapitalistliku süsteemi lahutamatuteks osadeks. Nii sai kvaiinast peamine sõe kaevandamise, metalli sulatamise, suhkrutööstuse rajoon kogu Venemaal; Kesk-Aasia ja Kaukaasia jäid toorainet allikateks Venemaa keskrajoonidele.

Ääremaade rahvaste ekspluateerimine vene suurkodanluse poolt takistas nende maade rahvuslikku tööstuse arengut ning muutis nad tooraine baasiks Kesk-Venemaa tööstusele.

Kuid mitte üksnes majanduslikult ei ekspluateerinud tsaarivalitsus ääremaade rahvaid, s.o. „mustlasi", vaid Venemaa vandis täiesti õigustatult Lenini poolt antud iseloomustuse järgi „rahvaste vangla" nimetust. Kui vene töölisklass ja talurahvas vannutas kapitalistide ja mõisnike ekspluateerimise alt, siis ääremaade töötavaid hulki surusid oma kodanluse ja mõisnike majandes-

liikule ja poliitilisele rõhumisele lisandus veel trotskistliku rahvuslus surve.

Vene tsarism, püüdes tugevdada oma positsioone äärealadel, ajas üha rahvuse kesk vallale äratamise poliitikat, jälitas „meelaste" kultuuri, jättes neist suuremale osale kirjaoskamatuks ning äärealade viiremaks allutamiseks aeti venestamispoliitikat, s. o. sundusliikuse riigikeeles mundati vene keel.

Majanduslik, poliitiline ning rahvuslik surve, mis väljendus eluküsimuse „meelaste" igasuguste sodiaalsete vabaduste piiramises ning tsarismi reaktsioonilises rahvuspoliitikas muutus siis rahvuslik-vabadusliikumiseks äärealadel.

Äärealade rahvuslik-vabadusliikumine, mis oli suunatud rahvusliku surve hävitamisele, tähendas ühtlasi võitlust rahvuskiusamise demonvaatliku kahandamise eest.

J. V. Stalin näitas oma artiklis „Kuidas võitlab sotsiaaldemokraatia rahvuskiusamist?", et „...eri

aegadel astuvad eri klassid võitlusareenile – ja iga klass väsitab „rahvusküsimust" oma moodi. Järelikult süsteb rahvusküsimus eri aegadel eri kuvide tunnistusi ja võtab eri varjundi vastavalt sellele, missugune klass ja millal ta selle esile tõstab!"[2]

Väites rahvuslik-vabadusliikumise tõusuga Venemaal isevalitsuse ja proletariaadi õlgadel vaenlase taastas proletariaadi ühinemist, kinnitas metsikult Venemaa „muulaste" kultuuri, keele, kombeid ja aateid; jättis neid ilma vajalikest rodaniku-õigustest ning nõudis nende vahele umbrusu ja vaenu. Selline isevalitsuse poliitika ei mõjunud Venemaal elutsevaid rahvaid tülli ajada, nendlustada nende vahel rahvuslikku vihavaenu, kõvendada rahvuslikku rahulolu ja ühtlasi suurema eduga proletaarlast ühtsuselt ümba-

---

[2] J. V. Stalin. Kuidas väsitab sotsiaaldemokraatia rahvusküsimust?, Teosed, 1. köide, Tallinn, 1947, lk. 31.

Lenin kiirendab

le kiirendada, killustada vogu Venemaa proletariaat väikesteks rahvuslikeks rühmadeks, et purustada nende liitu võitluses valitseva korra vastu.

Niisugune oli vene isevalitsuse suurvene šovinistlik rahvuspoliitika. Kõrvuti suurvene šovinistliku rahvuspoliitikaga kerkis üles ka kohalik kodanlik natsionalism. Äärmaade rahvuslik kodanlus, kes kannatas vene kapitalistide konkurentsi tõttu kindlustas rahvuslikku vabadust ning taotles vene isevalitsuselt mõningaid eriõigusi oma töötava rahva kurnamiseks ja ekspluateerimiseks.

kodanl. parteid v. d. parteid

Proletariaadi astumisega klassivõitluse areenile tekkis ka uut tüüpi „rahvuskiusamine", proletariaadi „rahvuskiusamine". Stalin näitas, et „... niivõrd proletariaat vineb aadlist ja kodanlusest, niivõrd vineb ka proletariaadi poolt esile tõstetud „rahvuskiusamine" aadli ja kodanluse „rahvuskiusamisest"."[1]

[1] J. V. Stalin. Kuidas käsitab sotsiaaldemokraatia rahvuskiusamist? Teosed, 1. kd., lk. 34.

Proletariaat astus võitlusse igasuguse rahvusliku rõhumise kõrvaldamise eest. Proletariaat tundis, et rahvusliku survet kõrvaldamiseks oli vaja eelkõige kummutada tsaari, likvideerida sodanlikud suhted ning asendada need võrdõiguslike ja vabade rahvaste internatsionaalse ühtsusega. Järelikult Venemaa proletariaat mitte ei püüdnud kindlustada rahvuslikke vabadusi, vaid ta võitles samaegselt „... rõhutute klassi organiseerimise ja liitmise võitluses rõhujate klassi vastu igal üksikul maal, nii sellistes rahvuslikes töölisorganisatsioonides ühendamise ühtse rahvusvahelise töölisarmee võitluses rahvusvahelise kapitali vastu."[1]

Suga revolutsioonilise liikumise kiire arenemisega Venemaal muutus kõrvaldajaliikumise kõigist rahvustest töö-

---

[1] V. I. Lenin. Mis on „rahvaõigused" ja kuidas nad võitlevad iseseisvusdemokraatide vastu?, Teosed, 1. väl., Tallinn, 1948, lk. 135.

tavate huvade vastavamine proletaarse internatsionalismi vaimus, mis ilma sellele ei saanud olla võimalik nii sodanlik-demokraatlikus kui ka sotsialistlikus revolutsioonis võit sellisel paljurahvuselisel maal, nagu Venemaa.

Proletaarse internatsionalismi suured ideed leidsid täielikus ja selges vajastuses marksistlik-leninlikus rahvusprogrammis.

Rahvusküsimus, s. o. küsimus rahvuslikus surve ja rahvuslikus ebavõrdsuses likvideerimisest, sõltuvate- ja kolooniaalmaade rõhutud rahvuste vabastamisest imperialismi võimust, rahvastevahelise võrdõiguslikus, sõbraliku koostöö ja vastastikuse abistamise kehtestamisest.

Rahvusküsimuse lahendamisel oli vaja lähtuda antud maa ajaloolise arengu konkreetsetest ajaloolistest tingimustest.

Venemaal proletariaadi ja ta partii võitlus rahvusküsimuse lahendamise eest vaadeldi kui osa üldisest võitlusest kodanlik-demokraat

liku revolutsiooni võidu eest. Ilma kodanlik-demokraatliku revolutsiooni võiduta, nagu meie täielikku demokratiseerimisesta ei olnud võimalik rahvuseküsimuse lahendamine. Sellepärast bolševike partei sidus rahvuseküsimuse lahendamise I etapil ühtse võitlusega tsarismi kukutamise ja demokraatliku vabariigi kehtestamise eest. Kuid see oli ainult esimene samm tee rahvuseküsimuse täielikule lahendamisele. Rahvuseküsimuse täielik lahendamine saab võimalikuks alles teisel etapil, s.o. proletariaadi diktatuuri perioodil.

Peale kodanlik-demokraatliku revolutsiooni võitu, tee sotsialistlikule revolutsioonile võitlust rahvuseküsimuse lahendamise eest vaadeldi kui osa võitlusest sotsialistliku revolutsiooni, proletariaadi diktatuuri eest. Võitluses imperialismi vastu oli vaja koondada sõltuvate maade rahvad ühtsesse võitlusliidusse, et alles imperialismi kõrvaldamine ja proletariaadi diktatuuri kehtestamine lõi võima-

lase rahvusküsimuse demokraatlikus lahendamisest.

Juba artiklites „Rahvusküsimus meie programmis"[1] (1903. a.) ja „Juudi töölistele"[2] (1905. a.) juhtis V. I. Lenin tähelepanu rahvusküsimuse tähtsusele, näitles võitluses opportunistide vastu kõigi rahvaste enesemääramise õigust, rõhutas, et võitluses tsarismi ja kapitalismi vastu on vaja ühte liita kõigist rahvustest töölised, sest proletariaadi partei aluseks peab olema internatsionalismi printsiip.

Artiklites „Kriitilisi märkmeid rahvusküsimuse kohta"[3] (1913. a.) „Rahvuste enesemääramise õigusest"[4] (1914. a.), „Sotsialistlik revolutsioon ja rahvuste enesemääramise õigus"[5] (1916. a.) Lenin andis

---

[1] V. I. Lenin. Teosed, 6. köide, Tallinn, 1952.
[2] V. I. Lenin. Teosed, 8. köide, Tallinn, 1952.
[3] V. I. Lenin. Teosed, 20. köide, Tallinn, 1953.
[4] V. I. Lenin. Teosed, 20. köide.
[5] V. I. Lenin. Teosed, 22. köide, Tallinn, 1953.

partii programmile ja poliitikale rahvusküsimuse alal igakülgse teoreetilise põhjenduse, võttes tervikuna kriitika alla marksismirajatised vaated rahvus- ja kolonialküsimuse suhtes.

Marksistlik-leninlik teooria rahvuseküsimusest nii proletaarse revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri ülesõpetuse osa sai rahvusprogrammi aluseks ning rebastas kõigi maade töölisklassi hinde võitluses kapitalistide vastu, rahvuslikust sõltumatusest ust.

Rahvusprogrammis boliševikud nõudsid kõigi Venemaal elavate rahvuste „... siinsete vaotamist ja kodanike lõikelise õigusliikmest, olenemata soost, usust, rassist ja rahvusest.“[1] Rahvuste õigõiguslus ja võrdsus pidi tagama elanikkonnale „... õiguse saada haridust emakeeles; iga kodaniku

---

[1] NLKP [illegible] kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, 1898 - 1924, Tallinn, 1956, lk. 42.

õiguse võrdsuse kooselemisel emamaaga; emamaale iseseisvumise võrdsetel alustel riigiõigusega kõigis kohalikes ühiskondlikes ja riiklikes asutustes"[1]

Sellise nõue rahvusprogrammis tähendas üle või teise rahvuse või kellegi privilegii likvideerimist ühelt poolt, teiselt poolt aga ühiskõiki nii väikseid erinevusi rõhutavad rahvuse õiguse tagamise olemasolu oleks tähendanud ebaõiget suhtumist rõhutud rahvustesse. See aga omakorda tähendas liidu nõrgestamist ühisvõitlusel maade töötava rahva, eriti aga rõhuvate ja rõhutavate maade tööliste ja talupoegade vahel. // Töölisklassi huvid nõuavad arvestust riigi kõigist rahvustest tööliste liitumist ühtseisse proletariaadi organisatsioonidesse — poliitilistesse, ametiühingulistesse, kooperatiivsetesse, haridusliikumise jne.![2] Ainult siis võivad proletaar-

---

[1] NLKP ... kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, lk. 42.

[2] Samas, lk. 315.

vaid pidada võidukat võitlust nõigist rahvustest mõnisse, kapitalistide, nagu rahvusvahelise kapitali ja reaktsiooni vastu.

Leninlikus rahvusprogrammi kõige tähtsamaks ja peamiseks nõudmiseks on rahvuste enesemääramise õigus ehk lahkulöömiseni ja iseseisva riigi moodustamiseni. Lenin näitas, et „... rahvuste enesemääramise all tuleb mõista nende riiklikust vabadumist võõrrahvuste kollektiividest, tuleb mõista iseseisva rahvusriigi rajamist."[1]

Venemaa oli tol perioodil „... ühtne, suurene rahvuslikus koosseisus riik. Suurvenelaste all on hõlgatsuv territoorium, mujseures arvuliselt on neid ligikaudu 70 miljonit inimest. Selle rahvusriigi iseärasuseks on asjaolu, et „mitmlased" (nii moodustavad nõgusmaas rahvastiku enamuse - 57%) asuvad just äärealil; tõsiasi on, et nende maalastu rõhumine on palju

---

1 V. I. Lenin. Rahvuste enesemääramise õigusest, Teosed, 20. köide, lk. 375.

tugevam nii naaberriikides (ja isegi mitte ainult Euroopa riikides); kolmandaks see, et tervet rea juhtumeid on äärmiselt raske piiri tõmmata, sest on enamasti raskusliku sõltumatus (piisab vaid või riigi lääne- ja lõunapiirile iseloomulikest soomlaste, rootslaste, poolakate, ungarlaste ja rumeenlaste meenutamisest). "[2]

Järelikult rahvusküsimuse korraldus- ajaloolised tingimused ja tegid rahvaste enesemääramise õiguse tunnustamise Venemaal tol perioodil eriti aktuaalseks. Lenin rõhutas, et rahvuslõõmilise vabadust "... ei saa me kohustatud tunnustama eriti sellepärast, et tsarism ja suurvene rodaalus on oma rõhumisega jätnud naaberrahvastele nii palju vihma ja umbrusu suurvenelaste suhtes üldse, ja et umbrusu on vaja kõigutada tegudega,

---

[1] V.I. Lenin. Rahvaste enesemääramise õiguse, Teosed, 20. köide, lk. 375.

mitte aga sõnaduga."[1] Marksistlik rahvusprogramm näitas rõhutud maade rahvastele, et igal tsarismi poolt rõhutud rahvusel on lahkulöömise õigus. Bolševikud nõudsid lahkulöömist mitte vabastamise vahendit igasuguse survamise eest. Rahvusprogrammis kirjutati selle kohta järgmist: „Kui meie nõuame lahkulöömise vabadust mongolite, pärsiate, egiptlaste ja vanditelt võõrast rõhutud ning mittetäisõiguslike rahvaste jaoks, siis sugugi mitte sellepärast, et meie oleme nende lahkulöömise poolt, vaid ainult sellepärast, et meie oleme vaba ja vabatahtliku, mitte aga vägivaldse ühinemise ning liitumise poolt"[2]. Bolševikud taotlesid sellise rahvuspoliitikaga kõikide rõhutud maade rahvaste proletariaadi revolutsioonilise jõudude

---

[1] V. I. Lenin. Partei programmi revideerimisest, Teosed, 26. köide, lk. 151.

[2] V. I. Lenin. Marksism kariloturismist ja „imperialistlikust" ökonomismist, Teosed, 23. köide, Tallinn, 1953, lk. 55.

ühendamist vana korra muutmiseks. Nii rahustelu, et ei soovinud Venemaast lahkuv liitu ja iseseisvat riiki moodustada nagi rahvusprogramm ette „... laialdaid kohalikke omavalitsusi; piirkondlikku omavalitsust kindlale kohtadele, mida iseloomustavad elanikkonna eriline ettevõtlikkus ja koosseis."[2] Rahvaste vennaliku koostöö ja vastastikuse abi rajatud suure riigi asemel võis paremini väljendada rahvastu majanduslikku ja kultuurilist arengut, edukamalt võidelda rahvuslikust rõhumisest vaba ühiskonna ülesehitamise eest.

Just selles, et bolševikud kaitsesid koos rahvaste enesemääramise õiguse nõudmisega üht marksismi-leninismi tähtsaimat teesi — eri rahvastest töötajate liitmist ühises võitluses ühiste klassivaenlaste vastu, väljendusid leninlikus rahvusprogrammi proletaarne

---

[2] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, lk. 42.

internatsionalism. Ainult sellise rahvusküsimuse lahendamisega võis saavutada Venemaa nõigist rahvustest töörahva ühtsuse, mida oli vaja võitluses isevalitsuse ümberlükkamise, rahvuslikus usus kõvitamiseks.

*

* *

Käesoleva diplomitöö ülesandeks on anda lühike ülevaade rahvuseküsimuse lahendamisest Oktoobrirevolutsiooni periodil (1917. a. okt. - 1918. a. algus) Venemaal.

Diplomitöö koosneb sissejuhatusest ja kahest peatükist ning on üles ehitatud kronoloogilisel printsiibil.

Rahvuseküsimuse lahendamise probleemid on seni ajaloolaste poolt vähe uuritud, mistõttu puuduvad ka seda küsimust käsitlevad monograafiad. Sellest tingituna esines diplomitöö kirjutamisel raskusi allikate fondilise materjali vähesuse tõttu, mis oleks lähemalt käsitlenud Ajutise Valitsuse rahv-

vusliikku suvet äärumaade rahvaste suhtes.

Antud diplomitöö kirjutamisel on lähtutud lähinlikest printsiipidest. Diplomitöö koostamisel on kasutatud peamiselt artikleid kogumikke, nagu „Революция 1905-1907 гг. в национальных районах России", „Первая русская революция и международное революционное движение"; dokumentide ja materjalide kogumikke „Великая Октябрьская Социалистическая революция, Революционное движение в России после свержения самодержавия", „История Советской Конституции" ning monograafiaid, nagu Раджабов, З., „К вопросу об исторических корнях дружбы народов Средней Азии с великим русским народом", Pesti, H., „Oktoobrirevolutsiooni tähtsus Soome ümbruse ja töölisklassi vabadusvõitluse arenemisele".

Kuidas on suudetud antud diplomitöö raames valgustada vahemikkumus kahendamist vms ie-

valitsuse ja Suure Sotsialistlikus Oktoobrirevolutsiooni perioodil, ulatub annab vastuse diplomitöö III.

I

Rahvuslik – vabadusliikumisest Venemaa mõjutusel äärealadel imperialismi perioodil

A Rahvuslik-vabadusvõitlus tsaarivalitsuse perioodil

Imperialismi periood toimub rahvuslik-vabadusliikumise tõus. Kapitalismi edasine kasv, uute toorainetugevate nõudmine, tooraineallikate otsimine, kapitali väljaviidu vähem arenenud maadele viis uute maade haaramiseni suurte rahvusriikide poolt ning uute paljurahvuslike kolooniaalriikide moodustamiseni. Paljurahvuslike kolooniaalriikide moodustamisele vaatamata rahvusliku surve tugevnemine. Kapitalistlikus maailmas omandasid tol perioodil kõik sotsiaalsed vastuolud erinevägumatu tavarise, et monopolistid oma piiramatu püüdes maksimaalset kasumit saada tugev-

tasid armutult ekspluateerimist „oma“ maades, orjastasid ja riisusid mahajäänud maade töötavaid rahvaid.

Ühena suurest proletaarsest revolutsioonist riigius imperialismi perioodil osutus ka Venemaa. Tsaari-Venemaal rahvuslik surve ilmnes väga mitmesuguste vormides, nagu venestamispoliitika, rahvustele ükstüve valitsemise säilitamise nõue, rõhutud rahvaste majanduslikus ja kultuurilises elus piiramine jne.; vastavalt ääremaade ärenemise tasemele, ajaloolistele tingimustele.

Baltimaad ja Leedu ei olnud kapitalistlikult ülemaarenenud Venemaa alade hulka. Ning tsaarivalitsuse rahvuslik surve väljendus siin mitte niivõrd majanduslikus elus kui võrd reaktsioonilises venestamispoliitikas. Eriti tugevaks muutusid venestamise tendentsid XIX saj. lõpul ja XX saj. algul.

XIX saj. lõpul kaotati õigeusu kooli võrku Baltimaal ning eriti Leedu kreiskoolid reorganiseeriti vene õppekeelega linnakoolideks. Sellele järg-

nes seadus, mille alusel vene keel muudeti võõrkeelse koolides kohustuslikuks õppeaineks. Vastavalt nimetatud seadusele lubati kõigis maal asuvates algkoolides kahel viimasel õppeaastal võõrkeele õpetamisel tarvitada was vene, eesti või läti keelt. Kuid nõlmandast aastast pidi õpetöö toimuma tingimata vene keeles.

Objektiivselt oli Ajutise valitsuse poolt teostatud reformidel sõdavõrd positiivne tähtsus, millevõrd nad nõrgendasid Balti-saksa mõisnike ja luteriusu kiriku võimu ning aitasid kaasa vene kultuuri osakese kasvule laiades rahvahulkades. Kuid see, et need reformid tehti Ajutise valitsuse poolt revolutsioonilise surve tingimustes ei-mängrl, jättis Balti maade rahva arenemisele sügava pitseri.

Ajutine valitsus nimetas rahvakoolide inspektoriks kohaliku kultuurse mitmesuguseid ja Baltimaade olu-sid vähetundvaid vene rahvuslasi ametnikke. Inspektorid, kelle ülesanne oli muuta siinsed ääremaad

1 Vaadata!

tsaarivalitsuse tugipunktiks, hakkasid nõudma, et õpetöö toimuks kõigis koolides juba viimasest klassist peale ainult vene keeles. Sageli tsaariametnikud avaldasid arvamust, et „... nõrkade kultuurisidumetuga varustatud lõunalased astusid hiljem Euroopa ajaloo areenile, millele tõttu nad alatati vene, sakса, poola naabrite poolt. Arvestades neid asjaolusid, luuakse kõikmuidu nii rahvuse elu on mõtlus."[1]

Ukraina koolides oli nõutud ukraina kirjanduse õpetamine ning ukraina keele kasutamine õpetöös. Ukraina rahvakeel oli nüüd tagakiusatav, et näitus kirjanik Kotljarevski juubelile pühendatud 1903. a. Poltavas nõuti teatritelegrammide lugemine ukraina keeles.[2]

---

[1] П. П. Гирдзиаускене. Революция 1905-1907 гг. в Литве, Революция 1905-1907 гг. в национальных районах России, Сборник статей, Москва, 1955, lk. 312.

[2] А. М. Иванов. Революция 1905-1907 гг. на Украине, Революция 1905-1907 гг. в национальных районах России, lk. 60.

Suga muudeti roolid ümberasustamispoliitika kõigu olulisemates vahendites.

Staarivalitsuse traditsioonilisele ümberasustamispoliitikale lisandus rahvastevahelise vaenu ja konfliktide õhutamise poliitika, üha rahvuse tüve valdav ärritamise poliitika, mille abil püüdis staarivalitsus takistada rahvaste liitumist võitluses isevalitsuse vastu. Kõik mustasajalised arestused rajati mitmesuguste rahvuste hurjade vastandamisele, harimatute ja rõhutud masside tvadrune mürgitamisele. Mustasajalised ajalehed õhutasid „munlaste" tagakiusamist, nõudsid vastastikust umbusaldust venelaste, vene linnarahvastiku, vene käsitöölise ja juudi, soome, gruusia ukraina talupoja, linnarahvastiku, käsitöölise vahel.

Muidugi, õhutades rassivaenu ja sugukondlikku viha, võis valitsus nõudata sugadust ja pidurdada klassivõitluse arenemist, mis ainult lühikeseks ajaks ja mitte mujuras mu võitlusvälja vel suurema laienemise hinnaga, rahva vel suurema viha hinnaga.

isvalitsuse vastu.

Soome olukord võrreldes teiste rahvuslike äärmaadega oli ajalooliselt mujunenud eriline — Soomes oli, kuni piiratud, muid riike autonoomia. Tsarivalitsuse peamiseks ülesandeks oli kärpida Soome autonoomia ning muuta Soome samasuguseks tolle aluse maaks, nagu seda olid Baltimaad, Ukraina, Taga-Kaukaasia jt rahvuslikud rajoonid.

Rünnakut Soome õiguste vastu alustas tsarivalitsus juba XIX saj. lõpul. Nii avaldas tsarivalitsus 1899. a. veebruaris n.s. „veebruarimanifesti"[1], mille järgi Soome võimud, loobumata varasemast kinnitustest, võtsid endale õiguse anda ilma Soome maapäeva nõusolekuta Soomes puutuvaid seadusi, „kui need puutuvad üldriiklikesse vajadustesse või on seoses imperii-

[1] И.И. Сюкияйнен. Революционные события 1905-1907 гг. в Финляндии, Первая русская революция и международное революционное движение, Сборник, часть I, Москва, 1955, lk. 304.

iumi seadusandlusega!"[1] Lenin kirjutas sellest kohta „Iskras": „. . . See oli niisugune konstitutsiooni rikkumine, tõeline riigipööre, mis ega seaduse kohta võidaksi ju öelda, et see puutub üldriiklikesse vajadustesse."[2]

1901. a. alates tugevnes tsaarivalitsuse rõhumispoliitika Soome suhtes veelgi enam. Soomes otsati sisse soomlastele sõjaväeteenistus vene väeosades[3]. See kutsus esile soomlaste paharmeele, mis väljendus kutsealustest streigis. Vastuseks meelavaldustele andis tsaarivalitsus välja määruse, millega määrgiti ära „nimetute niidajate kogu isikugjärelevalve reguleerimise kohtumistemise tähtaegade tühistamine, vabaduste riitamise õiguse piiramise ja sõnavabaduse kärpimise ära-

---

[1] W. Pieck. Oktoobrirevolutsiooni tähtsus Soome töörahvale ja töölisklassi vabadusvõitluse arenemisele, Tallinn, 1957, lk. 6.

[2] V. I. Lenin. Soome rahva protest, Teosed, 5. kd, Tallinn, 1951, lk. 275.

[3] М. М. Спиридонов, Революционное движение 1905-1907 гг. в Финляндии, lk. 306.

hoidmise kohta."[1]

Kõik need tsaarivalitsuse sammud olid ellu viidud suunatud vene asuli ja sodanluse positsioonide tugevdamisele äärealadel ning rahvusliku sodanluse arengu pidurdamisele. Sisuliselt aga tähendas Vene tsaarivalitsuse reaktsioonilise rahvuspoliitika laiade töötajate hulgade ekspluateerimist.

Rõhutud äärealade rahvad ei võinud leppida kõikide venestamise-, ümbruse vallale äsitamise poliitikaga ning vahulolematus tsaarivalitsuse rahvuspoliitika vastu võttis XX saj. esimesel aastatel laiema isikloomu. Rahvuslik-vabadusliikumine sai tööliskliikumise organiliseks osaks. 1902. a. toimusid Batumi tööliste suured streigid ja demonstratsioonid, massilised streigid Ukrainas ja Baltimaade suurimates linnades. Tööliste väljaastumistele järgnesid üliõpilased.

---

[1] W. Pesse, Oktoobrirevolutsiooni tähtsus Soome iseseisvusele ja töölisklassi vabadusvõitluse arengumisele, lk. 6.

kui veel 1901. a. streikivad üliõpilased nõudsid koosolekute -, ühinguteväljade vabadust, siis 1905. a. revolutsiooni ülisel perioodil „... nad nägid, et ainult rahva toetusel ja peamiselt tööliste toetusel võib kindlustada neile edu. Kuid toetuse saamiseks nad peavad astuma võitlusse mitte üksnes üliõpilasõiguste, vaid kogu rahva vabaduse, poliitilise vabaduse eest."[1]

Kõik need streigid ja demonstratsioonid näitasid üri rahvuste tööliste, õppiva noorsoo solidaarsust võitluses tsarivalitsuse vastu. Tsarivalitsus, kartes revolutsiooni puhkemist, võttis tarvitusele ägarugusid abinõusid, et juhtida töölisi tähelepanu kõrvale poliitilisest võitlusest. Sel eesmärgil esitas papp Gapon provokaatorlikus plaanis - koostada Peterburi töötajate nimel teatav petitsioon ja selle ülekandmisega minna koos teatud palvega juurde. Plaan oli tsarivalitsuse poolt

---

[1] V. I. Lenin. Poliitiline agitatsioon ja „klassisisesed hoidmised", Teosed, 5. kd., lk. 304.

kuuks riidetud ning valitsus otsustas organiseerida tööliste mahalaskmise, et sellega viia läbi uputada kasvav revolutsioonilise liikumise. Nii sai 9. jaanuar pühapäevast „verine pühapäev", päev, millal kärkitati usk tsaarisse ja mahajäänud töölistes. 9. jaanuaril töölised veendusid, et mitte tsaar ei anna neile vabadust, vaid vabaduse tuleb võita võitluses. Sellist võitlust kasvasid välja 1905.-1907. a. revolutsioon.

Vastuseks „verisele pühapäevale" alustasid võitlust ühevalitsuse ühinemise korral Venemaa rõhutud rahvad: 11. jaan. alustasid solidaarsustreiki Helsingi, Vilniuse töölised; 12. jaan. liitusid tsaarivalitsusvastase võitlusega Tallinna, Donbassi, Kiievi, Minski töölised[1].

---

[1] Т. Ю. Бурмистрова. Борьба большевиков за интернационалистское сплочение пролетариата и развитие национально-освободительного движения в России в годы первой русской революции, Революция 1905-1907 гг., Сборник статей, Ленинград, 1956, lk. 165.

Massiliinumise riire kasv sundis tsaarivalitsust otsima uusi võimalusi.

Näiteks 18. juunil 1905. a. kinnitas tsaar Ministrite Komitee ettepaneku Baltimaade rooliolude kohta.[1] Antud dokument tugines põhiliselt sõjalise ja politseilise materjalile, mida mõisnikud olid oma memorandumites esitanud. Nii tunnistati rahvahariduse olukorda Balti kubermangudes ebarahuldavaks ning selle põhjusena toodi välja balti- saksa aadli ülevõimu rooliüle juhtimisest. Mõisnike mureks oli lubatud nüüd koguda ka rahva ettevõtud tuluraha ülalpidamiseks näiv rooliküsimused. Liivimaa maapäevale ja Eesti-maa rüütelkonnale anti ühtlasi õigus asutada saksa õppeasutuga võrdsed koolid. Nagu näha taotlesid tsaarivalitsus ülle-sammuga ülekõige kõigutada balti-saksa mõisnikke ja tugevdada selläli rendi

---

[1] A. Liim. Rahvahariduse Eestis aastail 1907-1917, (dissertatsiooni käsikiri), Tartu, 1956, lk. 30.

nii kõigu vastuoonilisuma rühmitusega oma ühasiliitu.

Rahvahulkade pitmisuks nõiteti samas riigiwnaalis wnestamispoliitika koolides kuuna ja lubati edaspidi kindlustada emakeelse õppetöö väärilise koht. Sujuwus formuleeriti aga õppekeele kohta väivad sätted nii puudulikult, et need tugelikult võimaldasid senist olukorda säilitada. Ajutivalitsuse antud manöövr ei kutsunud esitõttu maaside rahuldusmeeleolu. Rahvas nõudis kõigi tsaristu riigimuste kõval ja koolikeelsuse otsust ja kiiret lahendamist, eelkõigu ilmikuist emakeelsele õppetööle. 18. juuni seadus aga ei garanteerinud rahva nõudmiste viivitamatut täitmist. Sellepärast kestis rahulolematus ühaiskonna laiades kihtides edasi ning paisus uuele lõunele.

Bolšewike praamiseks ülesandeks pärisoodil oli koondada rõhutud ääremaade töötav rahvas wne proletariaadi nii kõige esiwdlikuma ja teadlikuma väesalga ümber. Eriti suurt tähtsust

töölisklassi internatsionaalsele liitumisele Venemaal osutas 1905. a. aprillis toimunud VSDTP III kongress. Nimetatud kongressil seoti rahvusküsimuse tihedalt relvastatud ülestõusu ettevalmistamise ja läbiviimise küsimustega. III kongressi otsused said kutsähistuks töölisto ühisele võitlusle tsaarivalitsuse vastu, sest võidukas tsarivalitsuse ja ekspluateerimise kõrvaldamise eest äärmaade töötavad rahvad võitlesid ühtlasi rahvusliku rõhumise vastu.

Võitlusliidu tugevdamise eesmärgil toimus 1905. a. sept. Riias Venemaa sotsiaaldemokraatliku parteiorganisatsioonide vahelise konverents[1], mis töötati välja ühise taktika sr. Bulõgini Riigiduumas suhtes. Konverentsi delegaadid, arutamaid konverentsil Riigiduumaga suhtumise küsimust, jõudsid järeldusele, et „... tsaarivalitsuse poolt kokkukutsutav Riigiduuma on rahvaesindusse jäme võltsimine, mille eesmärgiks on säilitada ja kindlustada

---

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, kr. 94-

proletariaadi revolutsioonilisest liikumisest kõikuma löödud iseseisva võimu ning luua valitsuse ja rodaarluse tööriist, mille abil oleks võimalik kõvendada poliitilist võimu proletariaadi ja talurahva üle."[1] Sellepärast konverentsil otsustati „... korraldada miitinguid ja tungida võimalikult suurel arvul kõigile valimiskoosolekutele, paljastada sel Riigiduuma tõelist iseloomu ja ümbrust."[2]

Täiesti loomulikult ühinesid selgitustöös ka proletariaadi huvigas alustasid Moskva töölised 1905. a. oktoobris streiki, mille poliitiline ümbrus seisnes „... kõigu Venemaa rahvaste vabastamises iseseisvuse, päriorjuse, õigeusu, poliitilise omavoli ikkest."[3] Moskva töölistele järgnesid rahvuslikkuse rajoonide töölised. Paljudes linnades korraldati poliitilisi miitinguid ja demonstratsioone, töölised ja

---

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, lk. 94.

[2] Samas, lk. 96.

[3] V. I. Lenin. Meie ülesanded ja töölisteadvuse nõukogud, Teosed, 10. väl., Tallinn, 1952, lk. 4.

üliõpilased ehitasid barrikaade jne.

Isaar, kuda hiirmutas revolutsioonilise liikumise tõus, püüdis viidelda kõikumata lõõnud isevalitsuslikumu korda 17. oktoobri manifesti avaldamisega. Nimetatud manifesti tsaar lubas rahvale demokraatlikud vabadused, vaadesandliku duuma kokkukutsumise, üldised valimisõigused. Kuidas suhtusid töötavad hulgad tsaari manifesti selle väljendas ilmekalt Karski bolševiku organisatsiooni kendlekt, milles kutsutakse töölisi, talupoegi ja sõdalasi ühinema võitluses tsaarivalitsuse vastu. Lendlehes kirjutati „Kodanikud. Teie kõik vendusite selles, milles „tõelise" vabaduse „kinkis" oma rahvale „armastusväärne" tsaar. See on vabadus despootidele suurte ja väikeste rahvaste rõõvimiseks. Töölistele, nagu varemgi antakse vabadus — surra nälga ja mädanedes vanglates oma protesti eest. Talupoegadele antakse vabadus lämbuda liigvasevõtjate ja mõisnike tangide vahel . . . Nüüd olete te kõik veendunud, et meil ei ole midagi kaotada

vristaja tsaarilt. Me võidame vabaduse ülestõusus![1]

Revolutsioonilistu sündmuste mõjul Venemaal hoogustus rahvuslik-vabadusliikumine ka Soomes. Oma kirjas Lenin kirjutas: „Kõigi tsaarist rohkem, millest nüüd välismaa ajalehed kuliuvad, on soomlased praegu hirmus vihased. Teatatakse otsustt paljudest kinnivatest väljaastumistest, ülestõusu ettevalmistamisest. Sõjavägu saadetakse sinna praegu eriti palju. Kaitse- ja merepolitseid on neljakordselt tugevdatud."[2] Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei häälekandjas „Työmies" kirjutati Venemaal alanud oktoobri üldstreigi kohta: „Sajad tuhanded streikijad – vangivalvurid on valmis

---

[1] D. E. Tadzrjan. Revolutsija 1905–1907 m. v Armenii, Revolutsija 1905–1907 m. v natsionaalsetes rajoonides Venemaa, lk. 555.

[2] V. I. Lenin. VKP(b) Keskkomitee, Teosed, 34. köide, Tallinn, 1955, lk. 310.

nälgima, pannes oma elu kaalule, et saavutada kümnetele miljonitele mehe- ja naisele vabadus Venemaal. Selge, et kogu Soome proletariaat soovib kõigust hingest edu oma proletariaadile jalge võitluses."[1] 30. okt. kogunesid Helsingi töölised Kauptuhaste väljakule, kus toimus poliitiline miiting ning Soome töölised otsustasid liituda Venemaal toimuva oktoobri üldstreigiga. Töölised võtsid üles resolutsiooni, milles kirjutati: „Toetades kõigust südamest võitlust, mis toimub Venemaal vabaduse ja inimliku õiguste eest, meie kutsume kõiki Soome töölisi ühinema oktoobri üldstreigiga ning moodustama komitee rahva tegutsemise programmi koostamiseks."[2] Samal miitingul moodustati streigikomitee ning töötati välja nõudmised: täielik sõna-, trüki-, koosolekute ja ühingute vabadus, Asutava Kogu kok-

---

[1] Ш. Ш. Сюкияйнен. Революционное содружество 1905 - 1907 гг. в Финляндии, lk. 315.

[2] Samas, lk. 316.

muutumine, üldine, ühetaoline ja võrdne valimisõiguse tagamine. Need töötavate hulkade poolt koostatud nõudmised koondati 1. nov „Revaleste manifesti". Nimetatud manifest avaldas suurt mobiliseerivat mõju Soome töölisklassile ning peagi kuuras oktoobri üldstreik peaaegu kogu Soome.

Soome rodvanlikud ringkonnad nähes, et nad ei suuda pidurdada Soome proletariaadi vabadusliikumist, otsustasid selle jõhkimise allutada oma huvidele. Sel eesmärgil rodvanlus töötas välja proletariaadi poolt koostatud manifesti kõrval oma manifesti projekti, mille rahvahulkade rahustamisena lubati ettepanek koheselt autsuda uuele rahvakogulisele istungjärgule, taastada Soome konstitutsioon, tagada rahvale demokraatlikud õigused ja vabadused. Kuid rodvanluse poolt välja töötatud manifest ei suutnud nõrgutada võitlevate rahvahulkade aktiivsust ning revolutsioonilise jõudude survel toimus 4. nov. Raudteelaste väljakeel suurejooneline miiting Soome

Ajutise Valitsuse delegaatide valimiseks. Valimistest võtsid osa kõik 21. a. vanuses saanud kodanikud. Valimiste tulemusi analüüsides selgus, et mitte kõik delegaadid ei osutunud töölistele huvide vaitsjaiks, vaid 16. kodanliku parteide esindajate kõrval pääses valitsuse koosseisu ainult 8 sotsiaaldemokraati.[1] Kodanlus, kelle esmärgiks oli nõrgestada proletariaadi klassivõitlust muutis tööliste eljataga valgi delegaatide nimekirja ning nii viimane viidi kinnitada Nikolai II-le, ole see täielikult kodanlik. Kahvatuhallade ettemeelis lülitati valitsuse nimekirja ka Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei endine esimees Kari, kes heideti parteist välja 1906. a.

Kodanluse täieliku võidu kindlustamiseks ja revolutsioonilise liikumise nõrgestamiseks nõudis Ajutine Valitsus kinnitama Soome kodanluse poolt esitatud manifesti. Nii Ajutise Valitsuse

---

1 И.И. Скворцов. Революционные события 1905-1907 гг. в Финляндии, lk. 322.

litsus avaldas 4. nov. 1905. a. manifesti, mille alusel tühistati endised tsarivalitsuse määrused ning Soomele garanteeriti konstitutsioonilised õigused ja tsensuurivabadus. Senatile anti õigus välja töötada maa staatusandlus.

Nii saavutasid soome võimud vahvahulgad liidus vene proletariaadiga tähtsad järelvandmised ning „vene revolutsioon, mida toetasid soomlased, sundis tsaari valitsema sõrmed, millega ta mitme aasta vältel pigistas soome rahva kõri.“[1] Kuid soome proletariaat teadis, et poliitilist võitlust ei otsustata ühe lahinguga, et see nõuab tagelli visadid pingutusi pikkade aastate vältel ning Soome vabadus tõusis võidule ainult Venemaal vabadusega. Selleks oli vaja koondada vene proletariaadi ümber, et ühise võitluse tulemusena murrutada isevalitsuslik kord Venemaal ja luua tõeliselt demokraatlik riik.

---

1 V. I. Lenin. Tsaar Soome rahva vastu, Teosed, 16. köide, Tallinn, 1953, lk. 65

Bolševikud mõistsid, et tsaarivalitsust saab muutuda ainult revolutsioonilise ülestõusu abil, millesse löi tingimused nagu Venemaa varasem revolutsioonilise liikumise tõus. Lähtudes VSDTP III kongressi otsustest nutsesid bolševikud töötavaid hukkuma revolutsioonilise ülestõusule.

Esimesena revolutsioonilise ülestõusu alustasid Moskva töölised, kellele järgnesid varsti ka teiste ääremaade töölised ja talupojad. 1905. a. detsembri revolutsioonilise ülestõusuga saavutas 1905.-1907. a. revolutsioon ning koos sellega varsti liikumine oma haripunkti.

1905.-1907. a. revolutsioonilise ülestõusu oli suur revolutsioonilise liikumise sillutpärast, et „... see umakordselt muutis kaitsemisväärseks orivahvuse" (nagu ütles 60. a. alguse N. G. Tšernõševski) varjusest, kus suudab proletariaadi juhtimisel lõpule viia võitlus isevalitsuse kohtlise vastu ja saada tõmmata

sellise võitluse rahvahulgi."[1]
Kuid võitlevate rahvahulgade vähene organiseeritus, relvade puudulikkus, töölistu ja talupoegade nõrk liit põhjustasid relvastatud ülestõusu lüüasaamise.

Detsembri relvastatud ülestõusu maha surumisega algas 1905. - 1907. a. revolutsiooni mõõna periood. Kuid vaatamata revolutsiooni taandumisele ei vähenud revolutsioonilise - sotsialistliku ja rahvuslik - vabadusliikumise tähtsust. Bolševikud püüdsid suunata rahvuslik - vabadusliikumist üldise revolutsioonilise liikumise voolu, sest revolutsiooni taandumise olukorras oli vaja ühtset revolutsioonilist liikumist. Sellise ülesande täitmisel oli vaja ühtset proletariaadi parteid. Võitlusliidu tugevdamise ja revolutsioonilise liikumise koondamiseks tegid bolševikud ettepaneku mensevikele kokku kutsuda partei ühinemiskongress.

---

[1] V. I. Lenin. Kellele ust võidelda? Teosed, 16. köide, lk. 151.

Töölishulkade seast olid menševikud suunitud ühinemisega nõustuma. Sügavalt toimus ainult partei vormiline ühinemine, sisuliselt jäid bolševikud ja menševikud oma vaadete juurde. Kuid „... kongress aitas palju kaasa sotsiaaldemokraatia parema ja paremate liikmete piirjoonte selgumisele väljakujunemisele,"[1] mis oli eriti tähtis revolutsioonilise liikumise mõõna perioodil.

Kui menševikud ei usunud sotsialistlik-demokraatlikku revolutsiooni täielikusse võidusse Venemaal, vaid arvasid seda võitu ainult liberaalse otsustavalt ja viisilt ülesse võidu loosungit, siis bolševikud olid ja jäid proletariaadi ainsaks võitlejaks 1905.-1907. a. revolutsiooni täieliku võidu eest. Vastamata bolševike poolt kongressil vastuvõetud

---

[1] V. I. Lenin. Aruanne VSDTP ühinemiskongressi kohta, Teosed, 10. väl., lk. 351.

otsustele „... laiendada ja aktiviseerida agitatsioonitööd laialdaste proletaariaadi, talurahva ja linna väikekodanluse kihtide ning sõjaväes,"[1] ei suudetud tõsta revolutsioonilise liikumise aktiivsust 1905. a. sündmuste tasemele. Nii toimusid 1906.–1907. a. ainult üksikud töölisteväljavastumised Ukrainas, Baltimaal ja Taga-Kaukaasias.

1905.–1907. a. revolutsioon lõppes kaotusega, mille objektiivseks põhjuseks olid tööliste ja talupoegade kindla liidu, töölisparteiriidades vajaliku ühtsuse puudumine, võitlevate rahvahulkade madal teadlikkuse tase, vähene organiseeritus.

Kuigi 1905.–1907. a. revolutsioon lõppes kaotusega omas ta väga suurt tähtsust äärmiste ning vee proletaariaadile: see oli neile tõeliseks revolutsiooni koolius. Revolutsiooni väi-

---

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, lk. 123.

gus saavutasid nõhutud vahvad neile väga tähtsaid järeleandmisi.

Näiteks tsaarivalitsus oli sunnitud kinnitama Soomele 7. juulil 1906. a. konstitutsiooni, mille oli ette nähtud ühekojaline eduskund, üldine, ühetaoline ja salajane valimisõigusega.[1] Selle konstitutsiooni alusel sai Soomest „... kõige demokraatlikuma maa kõigest tiistist Euroopas, maa, kus naine (sai) esmakordselt sai hääletõiguse."[2] Lenin kirjutas selle kohta, et Soome proletariaat „... oma Venemaa proletariaadi kühiajalise oktoobrivõidu ära kasutades sellega, et luua mustatajalise tsaari võimu all ühe kogu maailma kõige demokraatlikuma konstitutsiooni, luua vabad tingimused järjekindlalt sotsiaaldemokraatlat poolduvate Soome töölishulkade

---

[1] Ю. Ю. Стюнейнен. Революционное движение 1905-1907 гг. в Финляндии, lk. 329.

[2] V. I. Lenin. Kõne Polütehnilises Muuseumis toimunud miitingul, Teosed, 28. köide, Tallinn, 1955, lk. 64.

organiseerimisest..."[1] Revolutsiooni käigus said töölised ametiühingute asutamise vabaduse. Selline võit tähendas töölisklassile omada organisatsioone, mille kaudu oli võimalik teha ülgitustööd tsarismivastase võitluse, mis eriti rajaliselt revolutsioonile järgnenud Stolõpini reaktsiooni perioodil (1907 - 1910).

Tsaarivalitsus, olles kohaliku valitsuse klassiõiguse abiga maha surunud laiaulatuslikud rahvahulkade rahulolematuse avaldused, püüdis ta võimalikult kiiresti järk-järgult likvideerima selleni revolutsioonialgusid järelhardmise ning täielikult taastama endist olukorda.

Oma eesmärgi rünnakuks suunas ta kohaliku kultuuri antud õiguste vastu. Eelkõige ilmnes see mustasajaliste ringkondade kallaletungides nii emakeelsele õpetööle kui eesmärgil nii ka emakeelse õpetamisele. Näiteks Tallinna vene tagurliku ringkondade häälekandja märgiti 1908. a. jaanuaris

[1] V. I. Lenin. Tõjavõim Soome rahva vastu, Teosed, 16. köide, lk. 155.

ris, et emakeele valitsemine õppekeelena Baltimaade koolides tugevdavat rahvuslikke tendentse ja olevat suureks hädaohuks vene riiklusele positsioonidele. Sellepärast tulevat emakeelele antud õigustusi riiklikult suhtuda ja võimalikult kiiresti taastada koolides vene keele domineerimise. Mõni aeg hiljem esitati nõudmine, et kõikides Baltimaade koolides, mida peetakse ülal riigi linnade või valdade poolt, peab õpetöö tingimata toimuma vene keeles.[2]

Sisuliselt tähendas see vabaliku koolitsivunikutele otsest direktiivi tugevdada kõigis koolides vene keele osatähtsust ja eriti just vene õppekeele vägivaldse peale surumise teel. Kvartsiväärid astusid rahvakoolide inspektoritega astusid otsustavalt välja eesti keele õpetamise vastu Eestimaa venekoolides ning väitsid: „Selle nõu jaoks selge ja tõsiselt tähtsusliselt tähtsusetu eesti keele valdi õpe-

---

1

A. Liim. Rahvahariduse Eestis aastail 1907-1917, lk. 40-41.

tamine ei tule õpilaste üldise arengu mitte kasuks, vaid nõguni piduvdab seda arengut, võtles õpilastelt selle aja, mida nad palju suurema eduga võiksid rakendada tundide ettevalmistamiseks ning isamaalise kirjanduse lugemiseks."[42]

Reaktsiooni rõhutamise huvid pugeduvad ka tsaarivalitsuse poolt kehtestatud õppekavades, milles rahvahulkade revolutsioonilisi nõudmisi ignoreerides asutati praöhu endiselt usuõpetuse ja vene keele. Usuõpetuse abil püüti nõrgestada õpilaste mõistust ja piduvdada traditsioonilise arengut. Vene keele sõgivaldne pealesurumine pidi aga kiirendama äärumaade vähemusrahvuste venestamise protsessi.

Lisaks venestamise tendentsidele tugevdamisele tsaarivalitsus hakkas rõhutama demokraatlikke vabadusi, ellõigu aga Soome autonoomiat. Tsaarivalitsus, piirides muuta Soome seaduseid õigusliku maana nagu ka seda

---

1 ENSV RAKA, f. 93, nim. 1, a. 1902-1913, sü. 290, l. 21, viidatud A. Liimi dissertatsiooni käsikirja vaadeldes.

tuiseid vahereaktsioonilisi äärmusrühmi, andis välja 20. mail 1908. a. nn. „Ministrite Nõukogu protokolli", mille alusel nõuti Soome valitsuse poolt väljaantud seaduseid tuli esitada enne Nikolai II kinnitamist Ministrite Nõukogule, kes pidi kontrollima, kas nendes ei ole kirjutatud Venemaa huvidele. Selle reaktsioonilise „protokolli" kinnitati 2 aastat hiljem veel reaktsioonilisema aktiga.

Nimelt 17. märtsil 1910. a. esitas Stolõpin Riigiduumale eelnõu „Soomet puudutavate üldriikliku tähtsusega seaduste ja määruste väljaandmise korra kohta."[1] Stolõpini seaduseelnõu nõjutas endast isevalitsuse nõigu julgemat sõjakäiku Soome vastu. Seaduseelnõus märgiti: „... tuleb anda Riigiduumale, Riiginõukogu ja Nikolai II otsustada nõiu need Soome asjad, mis „puutuvad mitte ainuüksi sellele maale sisuasjade hulka." Soome eduduumale jäetakse õigus esitada neis asjus

[1] V. I. Lenin. Sõjakäik Soome vastu, Teosed, 16. köide, lk. 154.

ainult „arvamisi", mis juures need arvamused pole kellelgi kohustuslikud: Soome eduvaund viiakse tema vahekorras impeeriumiga Bulõgini duuma olukorda."[1]

Millised olid küsimused, mis „muutsid mitte vaimukski Soome siseasjade hulka"? Siin muutsid sellised küsimused, nagu Soome ja impeeriumi tolli osade vahekord tolli alal, nii ka vandid Soome kriminaalmenetlustes, raudteeasjandused, Soome rahaasjanduse, avalikkuse koosolekute pidamise eeskirjad, Soome ajakirjanduse kohta käivad seadused jne. Nende küsimuste lahendamata andmine Riigiduumale, Nikolai II tähendas Soome vabaduse täielikku hävitamist. Konstitutsiooni hävitamine, millega soomlaste õigused olid kaitstud Vene isevalitsuse omavoli eest, Soome võrdsustamine muu Venemaaga — see oli selle sõjakäigu eesmärk, millega tsa-

---

[1] V. I. Lenin. Sõjakäik Soome vastu, Teosed, 16. kd., lk. 154.

ti algust juba tsaari 1902. a. ukaasiga sõjaväekohustuse üldisele otsustamise kohta edasiminnast mõõda minnes ja uute seaduste määramisega vene tšinovnikute hulgast. Nii püüdis tsarivalitsus häirtada „...demokraatliku ja vaba Soome rahva 1905. a. saavutatud viimast jälge."[1]

Sellepärast stolõpini reaktsiooni perioodil jäi bolševikude põhiülesanduseks tugevdada illegaalseid organisatsioone, mille kaudu oleks saanud juhtida töötavate hulgade tsarismivastast võitlust. Kuid illegaalsete organisatsioonide kõrval oli vaja ära kasutada ka igat legaalset või maalust partei ja rahvamasside sidumise kindlustamiseks. Ühes legaalse töö organis bolševike rääs sai III Riigiduuma. Vaatamata sellele, et III Riigiduuma oli mõisnike-pärisorjapidajate ja kaubandus-tööstusliku so-

---

[1] V. I. Lenin. Tsaar Soome rahva vastu. Teosed, 16. kd., lk. 64.

daarune ladvakihi organ, mida juhtisid mõõrikud, sai ta tihtis relvaks revolutsioonilises võitluses tsarismi ja rahvusliku surve vastu. Oma artiklis „Tule" Lenin näitas, et „. . . illegaalne partei peab oskama kasutada legaalset duumafraktsiooni, . . . on vaja teha ringkonnad, piirkonnad ja vannatlikult tööd veel võimsama revolutsioonilise jõu ühe vaadri kasvatamiseks ja ettevalmistamiseks."[1] Duumafraktsiooni kasutamine raskel reaktsiooni perioodil, mil tsaarivalitsus tugevdas rahvuslikku ja poliitilist survet, sai kasvatus- ja ettevalmistustöö häädavajalikuks koolituseks. Riigiduuma tribüünilt astusid välja rõhutud maade rahvaste kaitseks bolševikud, paljastades ja naelutades kõikpoolt tsaarivalitsuse kolonialpoliitika ning astus rahvast võitluma tõelise vabaduse eest.

1912. a. algas töölisliikumises uus tõusu periood. Bolševike partei

---

[1] V. I. Lenin. Tule, Teosed, 15. kd, Tallinn, 1953, lk. 320.

pidas väsimatut võitlust Venemaa proletariaadi internatsionaalse vaenlaste, kõigist vahenditest töötajate võitlusühtsuse eest.

Proletariaadi internatsionaalse vaenlatamise eesmärgil partei ülesandel kirjutas ja avaldas J. V. Stalin 1913. a. algul oma töö „Marksism ja rahvuseküsimus", milles näidatakse, et just revolutsioonilise liikumise tõusuperioodil on „... vajalik rahvuseküsimuse tõsine ja igakülgne arutamine."[1] 1913. a. juulis kirjutas V. I. Lenin „Kriitilised rahvuseküsimuse kohta", mis ta näitas, et „... Venemaa on käesoleval ajal kõige mahajäänumate ja reaktsioonilisemate riigirongaga maa, võrreldes kõikide teiste ümbritsevate maadega, alates – läänes Austriast... ja lõpetades idas – vabariikliku Hiinaga. Seepärast peavad Venemaa sotsiaaldemokraadid kogu oma propagandas rõhku panema

---

[1] J. V. Stalin. Teosed, 2. köide, Marksism ja rahvuseküsimus, Tallinn, 1947, lk. 287.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

kõigile rahvastele õigust luua omale riik või vabalt valida see riik, mille koosseisus nad tahavad olla."[1]

1913. a. oktoobris toimus Lenini juhtimisel VSDTP Keskkomitee ja parteitöötajate nõupidamine, millel määrati kindlaks partei ülesanded rahvusvahelise revolutsioonilise tõusu perioodil. Lenin rõhutas: „Kuivõrd on võimalik rahu rahvaste vahel kapitalistlikus ühiskonnas, mis on rajatud ekspluateerimisele, vägivahtimisele ja vägivallemisele, niivõrd on see saavutatav ainult järjekindla ja lõpuni demokraatliku vabariikliku riigikorra tingimustes, mis kindlustab kõigi rahvaste ja keele täieliku võrdõiguslikkuse, vabariikliku riigi kaitse pettuvuse, tingimustes, mis demokraatlikult kindlustatakse koolid õpetuse andmisega kõigis kohalikes keeltes ja konstitutsiooni on sisse võetud põhiline seadus, mis kindlustab kehtituses igasugused ühe rah-

---

1 V. I. Lenin. VSDTP KK ja parteitöötajate 1913. a. suvise nõupidamise resolutsioonid. Teosed, 19. köide, Tallinn, 1953, lk. 216.

vene privilegid ja igasugused rahvusvähemuse õiguste rikkumised."[1]

Kuidas võigi Venemaa rahvustest töölisi koondunud veelgi kindlamalt marksistliku partei ümber, pidasid bolševikud eriti hädavajalikuks nn. „rahvuslikke kultuurautonoomia" loosungit. Bolševike partei paljastas menševikke, bundiste, kes rahvuslikke-kultuurautonoomia loosungi all nõudsid tööliste lõhendamist rodudeks ühes üldises liidus, pettes töölisi illusiooni luues nagu oleksid neil rodudega ühised ühised huvid. Selline nõudmine oleks loonud pinna rahvuste valdamiseks, töölisliikumise lõhestamiseks, tööliste huvide allutamiseks rodude huvidele. Igasuguse ühest rahvusest tööliste tiiskut valdamise jutlustamine, igasuguse ühe rahvuslikku kultuuri vastandamine teisele on rodudelik natsiona-

---

[1] V. I. Lenin. VSDTP KK ja parteitöötajate 1913. a. suvise nõupidamise resolutsioonid, Teosed, 19. köide, lk. 389.

lism, millele vastu tuli võidelda. Sellejoonel haaranud poliitilised streigid ja demonstratsioonid toimusid endiselt tsarismi nimetamise ja demokraatliku vabariigi loosungi nõudmise all. Tsaravalitsus püüdis provokatsioonilistele üritustega ässitada rahvusliikumise vastu, et sellega nõrgutada vene ja ääremaade proletariaadi ning talurahva revolutsioonilist liikumist, internatsionaalset solidaarsust.

Sellisel eesmärgil lavastati tsaravalitsuse poolt 1913. a. oktoobris Kiievis n. Beilise protsess.[1]

Nimelt 1911. a. märtsis avaldas mustasajalistes ajakirjades kasti välja versioon nagu oleks ristiisalinn aastal poisike Andrei Juštšinski olnud tapetud juudi tõölise Mendel Beilise poolt vastavalt juudiusu kommetele. Kohtuministeeriumi määrusega tugeliku süüdlase jäädi salajaseks. Sellise laimukampaaniaga taheti proletariaadi ühtsust poliitilises võit-

---

[1] Ленинский сборник, IX, 4. kd, Moskva, 1930, lk. 396.

lusust ning juhtida neidu revolutsioonilise võitlus mitte valitseva korra, vaid juutide vastu. Beilisi süüdimõistmine kestis 2 aastat. Bolševikud paljastasid tsaarivalitsuse provokatsioonilise poliitika rahvuste suhtes ning kutsusid üles revolutsioonilise töölisklassi võitlusse tsaarivalitsuse uue kuritöö vastu. Vastuseks bolševikkude üleskutsele paljudes linnades toimusid tööliste protestimiitingud- ja -demonstratsioonid. Nüüd asutasid intelligendi esindajad M. Gorki ja V. Korolenkoga organiseeris Peterburis erilise komitee võitluseks tsaarivalitsuse rahvavastase poliitikaga. Nimetatud komitee trükkis üleskutseid, milles nõuti Beilise vangistust vabastamist. Rahvahulkade rahulolematuse kasv nõudis tsaarivalitsuselt Beilise asja viivimat lõpetamist ning 1913. a. toimusid kohtuprotsessi Kiievis. Kuigi tsaarivalitsus oli ära ostnud mustasajalised politseed, kohtunikud, ei õnnestunud tal tõendada Beilise süüd ning revolutsioonilise rahvahulkade nõudmisele kohus oli sunnitud mõistma ta õigeks.

Nii ei õnnestunud kapitalistidel õhutada „... vihavaenu juutide vastu, ulkus et puistata töölistele prügi silma, et juhtida nende tähelepanu kõrvale töörahva tõelistelt vaenlastelt — kapitalilt. Töörahva vaenlastena ei ole juudid. Tööliste vaenlasteks on nõigi maade kapitalistid."[2]

Vastuses trotskistlikule rahvuspoliitikale tugevnes rahvuslik-vabadusliikumine viies I maailmasõja perioodil. Bolševikud paljastasid sõdivate koalitsioonide valeteooria sõjast kui võimude omastoimunud vinevate rahvaste, mitte aga imperialistlike suurriikide valitsevate ringkondade vahel. Töötavad hulgad, kelle eestvõtjaks oli leninliku teooriaga varustatud bolševike partei astusid otsustavasse võitlusse I maailmasõja ajal mitte tsaarsa, prantsuse, vene jt rahvaste, vaid kapitalistide vastu, kes „... massidelt rohutavaist

---

[1] V. I. Lenin. Kõnepulbatidele võetud kõned, Teosed, 29. k., Tallinn, 1954, lk. 227.

rahvatutust, proletaarlaste vrust oma miljardilisi tulusid puhtas rullas välja pigistavad."[1]

Haripunktiks rahvuslik-vabadusliikumises oustus 1916. a. ülestõus Kesk-Aasias. Sõuke revolutsioonilise liikumise aktiviseerimisele andis 25. juunil 1916. a. tsaari määrus, millega nähti ette rohaliku elanikkonna sunnimise tagala töödele.[2]

4. juuli oli sisemise tagala töödele määratud töölisi ja talupoegade nõukogude koostamise päev. Siinkohal ületamata rahutusi tugi telegraafi teel kõigile kohtupristaviteie korraldusi, et „nad vähemalt 3-4 korda päevas informeeriksid ülemkorrast kohtadel."[3]

---

[1] V. I. Lenin. Kõne internatsionaalsel miitingul Bernis 8. V 1916. a., Teosed, 22. köide, lk. 111.

[2] Среднеазиатское восстание 1916, ЭСЭ, 40. köide, Москва, 1957, lk. 363.

[3] З. Раджабов. К вопросу об исторических корнях дружбы народов Средней Азии с великим русским народом, Сталинабад, 1954, lk. 94.

Selline vastus ei olnud asjatu, sest just samal päeval, s.o. 4. juulil nõudis 8000-line rahvahulk tagalas tööliste vabastamist. Oli alanud Kesk-Aasia töötava rahva ülestõus. Ülestõusnud kandsid loosungeid „Sõja jaoks me inimesi ei anna!", „Mitte midagi meist ei tule tagalas töödele!" Ülestõus algas Tadžikistanis Hodženda piirkonnas ning haaras peagi nagu Usbekistani, Kasahstani jt. Eriti laialdane ja visa võitlus toimus Kasahstanis, mis ülestõusu juhiks oli talupoeg Amangeldõ Imanov.[1] Ülestõusnuid oli siis ulatus kuni 50.000 inimeseni. Kuid ülestõusu vähese organiseerituse ja relvade puudulikkuse tõttu purustati tsaarivalitsuse poolt saadetud relvastatud salkade jõul ülestõus.

Kuid rahvuslik-vabadusliikumine ei häirinud vaid ülestõusu purustamisega, vaid ülestõus Kesk-Aasias näitas, et „... ülemaailmne

---

[1] Среднеазиатское восстание 1916, ЭСЭ, 40. köide, lk. 363.

kapitalism ja 1905. a. liikumine on Aasia lõplikult ärvatanud. Sajad, miljonid rõhutud, ruwdeges tarduwuses metsistunud inimesed on ärganud uuele elule ja võitlusele inimestwalgeste võigaste eest, demokraatia eest."[1]

Töötawad ja ekspluateeritawad hulgad hakkasid üha rohkem nõudma selles, et ainuwõimu waalimu väljapääsuna sellest rõhutud olukorrast on bolševike poolt wõtmäidatud revolutsioonilise võitluse ja töörivalitsuse rakendamise teel. Valitsewate klasside rahwawaenulikku poliitikat järjekindlalt paljastades ning massi aktiiwsemale võitlusele õhutades, suutis wene proletariaat koondada enda ümber laiad rahwahulgad ning 1917. a. kodanlik-demokraatlikus Webruari-revolutsioonis wõigu rakendas wihatud töörirežiimi.

---

[1] W. I. Lenin. Aasia ärwamine, Teosed, 19. köide, lk. 66.

B Võitlus rahumeelsuse rakendamise eest Ajutise Valitsuse perioodil

1917. a. kodanlik-demokraatlik Veebruarirevolutsioon oli võitnud, mida revolutsiooni toetanud töölised ja sõdalastest talupojad ei saanud tugevalt rasutada võidu vilja.

Revolutsiooni käigus tööliste, sõdalaste saadikute nõukogudes, mis nõjutasid endast proletariaadi diktatuuri vormi, olid enamuse saanud menševikud ja eserid ning sellest tingituna sai võimaliseks viimaste kokkulepe endiste reaktsioonilistest duumaliikmetega, mille alusel moodustati kodanlik Ajutine Valitsus. Suga tekkis warnavõim Venemaal.

Lenin näitas, et selline olukord ei saa kesta kaua, sest ühes riigis ei saa eksisteerida kaks võimu, üks võim peab muutuma paratamatult likvideerimisele. Kaksikvõimu olukorrast tuli VKP(b) kõigile oma mõju ka rõhutada

maade parteiorganisatsioonidele üles-andeks võidelda revolutsiooni edasiarendamise eest, kindlustada ülemineku revolutsiooni I etapilt tema teisele etapile, s.o. kodanlik-demokraatlikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioonile. Kuid nõukogud, mida juhtisid menševikud ja eserid, andsid 1917. a. juulisündmuste tulemusena kogu riigivõimu vabatahtlikult üle kodanlusele ja Ajutisele Valitsusele. Suga lõppes vaenuliku võim kodanluse vastu.

Töörahva hulgad ootasid revolutsiooni tagajärjel võimule tulnud valitsuselt sõja lõpetamist, maa üleandmist talurahvale, 8-tunnilise tööpäeva kehtestamist, täielikku demokraatlikku vabadusi jne. Vastupidi rahvahulkade taotlustele Ajutine Valitsus usutas Miljukoviga teatas liitlastele 18. aprillil 1917. a., et ta jätkab sõda võidukale lõpuni. Lenin näitas, et Ajutine Valitsus ei võinud anda Venemaa rahvastele „... ei rahu, leiba ega täielikku vabadust ja sillupärast peab töölisklass jätkama oma võitlust sotsialismi

(1 V. I. Lenin. 4(17.) märtsi tuiske visand, Teosed, 23. köide, lk. 278.)

est."[1]

Ülekus revolutsioonilisi jõudude mobiliseerimise loosungiks Ajutise Valitsuse perioodil jäi endiselt VSDTP poolt välja töötatud rahvusliku vabastuse loosung, mis Ajutine Valitsus jätkas traagiliselt suurvene šovinistliku rahvuspoliitikat. Rahvuspoliitika reaktsioonilisus tuli ilmsiks eriti suhtumises Soomesse.

Nimelt 7. märtsil 1917. a. Ajutine Valitsus avaldas „Manifesti Suure Soome Kuningriigi konstitutsiooni taastamisest ja selle rakendamisest täies ulatuses." Manifestis öeldi, et Ajutine Valitsus nii võrgum võimukandja Venemaal soovib selle abiga uuesti kindlustada ja garanteerida Soome rahvale need õigused, millegagi olid kinnitanud Soome konstitutsioon. Manifestiga tühistati nõiv endised tsaari korraldused ja määrused, mis rõhusid soomlasi. Poliitilistele ja religioossetele süüdatugijatele anti amnestia. Soome Seimile, mis püüdis kähemal ajal kokku tulema, tehti ülesandeks esitada ette-

1 V. I. Lenin. 4.(17.) märtsi teeside visand, Teosed, 23. köide, lk. 278.

panevaid uue valitsuse suhtes.

Seoses tsaarivalitsuse muudatustega Venemaal sirvis tõepoolest esile kerkimas Soome Senati, s.o. valitsuse suundumisest. Nimetatud küsimust arutati 20.-23. märtsil Soome Sotsiaaldemokraatliku Partei istungil. Läbirääkimiste tulemuste põhjal koostati Soome SDP ja rodaanlike parteide esindajate poolt uue valitsuse koosseisu nimekiri - 6 sotsiaaldemokraati ja 6 rodaanlike parteide esindajat. Ajutine Valitsus kinnitas selle valitsuse koosseisu, et muudatuses ta nägi tuge Soome reaktsioonilistele ringkondadele võitluses üha laieneva töölisliikumisega ühelt poolt, teiselt poolt aga Ajutine Valitsus püüdis kindlustada sidemeid Soome valitsusega, mis oli muutunud vajalikuks selle I imperialistliku maailmasõja käigus. Sellise oli rodaanlike ringkondade arvamus Soome ja Venemaa vahekorra küsimustes. Milliseid Soome-Venemaa vahelisi suhteid taotlesid töötavad rahvahulgad, seda iseloomustas väga hästi sotsiaal-

demonvaat Kuusinen Soome SDP IX kongressil 1917.a. Ta rõhutas: „Soome ja Venemaa vahekord on kaua aega olnud rõhumise ja ekspluateerimise vahekord. Nüüd tuleb see muuta ja mõlema rahva vaba vahekorraga kindlustada. . . Niisiis, enne kodanluse võimule võtta Soome uutkorraldamise alla, saab Soome SDP vastu võtmise anda soome rahvale riiklikku iseseisvust."[1]

Riiklikku iseseisvust taotlemine tõstis viit tervalt päevakorda küsimuse Soome kõrgemast võimust. Soome Seim kinnitas „Svaderi võimust" 18. juulil 1917. a. Kuigi kinnitatud vaadet ei olnud Soome sõltumatuks kuulutamine, kuid ta kindlustas siiski vabaduse, mis olid ülgavalt vajalikud tõelise iseseisvuse saavutamiseks. Soome Seim ning proletariaat koos vene proletariaadi toetusele usku kindlalt, et Ajutine Valitsus kinnitab Soome iseseisvuse.

---

[1] V. Pessi. Oktoobrirevolutsiooni tähtsus Soome iseseisvusele ja töölisklassi vabadusvõitluse arenemisele, lk. 9.

Kuid Ajutine Valitsus, kes siis veel reaktsioonilisi ringkondade ustavat ei nõustunud Soome Seimi otsusega ning vastas sellele seimi laialisaatmisega. Järelikult 7. märtsi manifestiga lubatud vabaduste asemel Ajutine Valitsus tugevdas reaktsiooni Soome suhtes.

Ajutise Valitsuse reaktsioonilise rahvuspoliitika ei väljendunud mitte ainult Soome, vaid ka kõigi ääremaade suhtes ning seetõttu parandamatult selle rõhutud ääremaade rahvaste vabadusliikumise. Rahvusliku ääremaade kodanluse püüdis töötavate rahvahulkade võitlust ära kasutada ellujäämiseks, et Ajutiselt Valitsuselt saavutada suuremaid vabadusi oma rahva ekspluateerimiseks.

Koos Soome, Leedu, Läti ja Ukraina kodanlusega liitus kodanluse separatistlikku liikumisse ka Eesti kodanlus. Eesti kodanluse separatismi sünnitol perioodil nr. Eesti omavalitsuse taotlustes. Sel otstarbel viibas viimane Ajutise Valitsuse Eesti administratiivse haldamise ja omavalitsuse korra projekti.

Selle projektiga kodanlus nimelt taas end rahvuste ümbermääramise õiguse pooldajaks, mõeldes selle all rahvusliku kodanluse ainuõigust ekspluateerida töötavat rahvast.

Revolutsioonilised massistatud rahvahulgad ei nõustunud sellise rahvuskütkemise „lahendamisega" ning korraldasid protestimiitinguid ja -demonstratsioone. Näiteks Narvas toimunud protestimiitingul tõõlisid teatavid: „Meie nõuame nõukogude rahvuste ümbermääramise õigust, mis aitaks Venemaaga koostööd. Meie nõuame laialdast piirkonna autonoomiat. Meie nõuame emakeelset kooli. Meie nõuame emakeele kasutamise õigust ühiskondlikus ja riiklikus asutustes. Sellest on meie nõudmised ja meie võitlus nende saavutamise eest!"[1]

---

[1] Великая Октябрьская Социалистическая революция, Революционное движение в России после свержения самодержавия, Документы и материалы, Москва, 1957, lk. 734.

Ajutine Valitsus wartis, et rahvuslik vabadusvõitlus võib üle wasvada relvastatud ülestõusuks, ellepärast hakkas ta moodustama äärmiselt vabrusliikele tunnustle. Sellega püüdis Ajutine Valitsus nõlustada sõjalisi jõudu, kes võisid ennata relvad valitsuse riigipöörde vastu. Vastuseks Ajutise Valitsuse otsustele toimusid wõrkjal revolutsiooniliselt meelestatud sõjaväeosades miitingud. Nii koguneside koosolekuile ka Tiflisi garnisoni sõdurid. Koosolekul võeti vastu resolutsioon, milles öeldi: „Pöörates tähelepanu sellele, et kõik rõhutud maad on hävitatud revolutsiooni võidukäigust, ... annab moodustamine rahvuslikel tunnustel aga võimalust revolutsioonilise jõude ning viib reaktsioonile, mis, nagu Tiflisi garnisoni revolutsioonilised sõjamehed, grusiinid tunnustame ainult revolutsioonilise jõudude internatsionaalset ühinemist, just ainult siis on võimalik revolutsiooni täielik võit."[1]

[1] Великая Октябрьская Социалистическая революция, lk. 132.

Bolšviki internatsionaalne rahvusprogramm leidis suurt pooldajat laiades rahvahulkades ning vaid osondusid veelgi kiiremalt vene proletariaadi ja tema partii ümber mõistes, et Venemaa rõhutud rahvaste liit muutus viib tähtsaks nüüd, kui rahvuseküsimus oli muutunud koloniaalküsimuseks, s.o. kui nagu ulatuse kuuris üles sõltuvate maade rõhutud rahvaste imperialismi ikkest vabastamise küsimus.

Bolšviki partii, kes juhtis rõhutud rahvaste võitlust, järjekindel ja otsustav võitlustaktika, rõhutud proletariaadi ja talurahva internatsionalismi vaimus kasvatamine võitis miljonite rahvaste pooldajaks ning nagu Venemaa töötavate hulkade ühine võitlus viis Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võiduni.

II

Rahumeelse ümberkasvamine Venemaal Suure Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni perioodil

1917. a. oktoobris kuulutas Venemaa töölisklass liidus talupojaklassiga mõisnike ja kapitalistide võimu ning rajas maailmas esimese töörahva riigi, nõukogude sotsialistliku vabariigi. Nõukogude võim oli võitnud proletariaadi ja talurahva võimu. II üleveneemaalise nõukogude kongressi moodustatud Rahvakomissaride Nõukogu nõul, mille eesotsas seisis Vladimir Iljitš Lenin, viis oma olemasolu esimesed päevadest alates järjekindlalt ellu marksistlik-leninlikku rahvuspoliitika põhimõtteid. Näiteks juba 25. okt. j. o. II üleveneemaalise nõukogude kongressi delegaadid oma üleskutses „Töölistele, sõdalastele ja talupoegadele!" teatasid, et „...nõukogude

võim kindlustab kõigile Venemaal elavatele rahvustele tõelise enesemääramise õiguse."[1]

Rahvuskiirmuse, mis rahvuslikku rõhumise vastamise ja kõigile Venemaal elavatele rahvustele võrdsete õiguste tagamise kõigil majanduslikus, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel, viiremaks lahendamiseks moodustati Rahvakomissaride Nõukogu juurde II üle-venemaalise nõukogude kongressil 27. okt. 1917. a. Rahvusasjade Rahvakomissariaat.[2] Rahvakomissariks määrati J. V. Stalin.

10-ida

Rahvusasjade Rahvakomissariaadi põhimäärus ütles põhiülesandeks oli kindlustada rõhutud rahvaste töötavate kihtide Nõukogude Venemaa töölisklassi

---

[1] Обращение, Рабочим, солдатам и крестьянам!, История Советской Конституции, Сборник документов, Москва, 1957, lk. 7.

[2] Народный комиссариат по делам национальностей, БСЭ, 29. изд, Москва, 1954, lk. 168.

ja talupoegadega, abistada neid iseseisvate riikide moodustamisel, hoolitseda rõnnide rahvaste hariduse, kultuuri arendamise eest, rajaliikme vaadrite ettevalmistamise eest. Töö paremaks organiseerimiseks moodustati Rahvusasjade Rahvakomissariaadi osakonnad rahvuslikes äärmaades.

Rahvusasjade Rahvakomissariaat ning kohtadel loodud osakonnad juhindusid oma töös täielikult Leninlikust rahvusprogrammi alustest. Leninlikku rahvusprogrammi — rahvaste ühetõigusluse, suveräänsuse ja sõpruse poliitika — õilsad põhimõtted leidsid kujuva väljenduse Lenini poolt kirjutatud „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioonis."[2] Nimetatud deklaratsioon avaldati 16. nov. 1917. a. ning sellel nimetati välja Venemaa rahvaste võrdsus ja suveräänsus, nende vaba enesemääramise õigus kuni lahkulöömiseni ja iseseisvate riikide moodustamiseni.

---

[1] Декларация прав народов России, История Советской Конституции, lk. 19.

Deklaratsioonis märgiti: „Talupojad vabanevad mõisnike võimu alt, sest ei ole enam mõisnike maaomandust — see on kaotatud. Sõdurid ja madrused vabanevad ülevalitsuslike kindralite võimu alt, sest nüüdsest peale on kindralid valitavad ja asendatavad. Töölised vabanevad kapitalistide kapriiside ja omavoli alt, sest nüüdsest peale saatakse sisse tööliste kontroll tehaste ja vabrikute üle!"[1] Kuid vaatamata sellele, et Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon oli võitnud Venemaal ei suudetud veel likvideerida kapitalistide omavoli rahvuslikes äärmvaades ning sellepärast Rahvusasjade Rahvakomissariaadi ülesandeks oli, et „... nende vabastamisele tuleb asuda viivitamata, nende vabastamine tuleb läbi viia kindlalt ja lõpliselt."[2] Selleks oli vaja endise tsaarivalitsuse ja Ajutise Valitsuse vene šovinistlikku poliitikat asendada „avaliku

---

[1] Декларация прав народов России, цит. по Советской Конституции, lk. 19.

[2] Sealsamas.

ja ausa poliitikaga, mis loob täieliku vastastikuse usalduse Venemaa rahvaste vahel."[1]

Rahvusasjade Rahvakomissariaat, täites nagu Venemaa töötava rahva tahet, võttis rahvusküsimuse lahendamise aluseks järgmised põhimõtted:

„1. Venemaa rahvaste õiguslus ja suveräänsus.

2. Venemaa rahvastel õigus vabale eneemääramisele kuni lahkulöömiseni ja iseseisva riigi moodustamiseni.

3. Kõigi rahvuslike ja usulist eelõiguste ning piirangute kaotamine.

4. Venemaa territooriumil elavate väheusurahvaste ja etnograafiliste rühmade vaba arenemine."[2]

Nõukogude Venemaa vaenlased: šovinistid, kadetid, menševikud, usurd jt. vihjasid leninliku rahvusprogrammi põhimõtetele ning ennustasid Nõukogude Venemaa lagunemist. „Meile öeldakse",

---

[1] Декларация прав народов России, История Советской Конституции, lk. 20.
[2] Sealsamas.

märkis Lenin 1917. a. nov., et „... Venemaa illustreerib, kuidas meie revolutsioon vabariikidevahelisi suhteid muudab, millist tõrjutust see vajab. Kuigi meil on olemas nõukogude vabariik, mille vastu keegi midagi ette võtta ei julge. Meile pole tähtis see, mis puudutab riigipiiri, vaid see, et säiliks liit kõigi vabariikide töötajate vahel võitluses ühiskõikide maailma rahvaste kodanluse vastu."[1]

Kesknõukogude alustatud revolutsioon ei jäänud Venemaa piiride territoriaalsesse raamidesse, vaid laienes paratamatult rahvusvahelisele äärealale. Kuid sotsialistliku revolutsiooni võit ja nõukogude võimu kehtestamine siin oli seotud suure raskustega nii Kesk-Venemaal, mis kontrrevolutsioonilised jõud ainult just maa äärevööndites, nagu Ukrainas, Krimmis,

---

[1] V. I. Lenin. Kõne üleliidulise Nõukogude kongressil, Teosed, 26. köide, lk. 315.

Doni, Taga-Kaukaasias, Kesk-Aasias, Siberis jm. Nendes rajoonides kontrrevolutsioonilised ringkonnad olid moodustanud tugipunktid ülikõrgu „rahvuslikkude nõukogude", „oblasti valitsuste", „kodanlike maapäevade" jt näol.[1] Näiteks Ukrainas nõukogude kodanlus oli koondunud Kesk-Raada, Siberis „Oblasti Duuma", Taga-Kaukaasias „kodanlike rahvuslike nõukogude", Baltimaadel kodanlike Maapäeva ümber. Oma loomult, ei taht nud need „rahvuslikud valitsused" puretada vana kodanlikku korda, vaid püüdsid seda nõigest jõest säilitada ja kindlustada ning nimelt sõja ja sotsialistliku revolutsiooni ajal.

---

[1] D. A. Tšubarjan. Triumfalnoje schestvije Sovetskoi vlasti, Ustanovlenije Sovetskoi vlasti na mestah v 1917-1918 godah, Sbornik statjei, Moskva, 1953, lk. 77.

Kuid peale „rahvuslike valitsus-
te" olid äärmaadel olemas rah-
vuslikud töölised ja talupojad,
kes organiseerusid Venemaa mus-
ta saadikute nõukogude ümber
juht oma revolutsioonilistesse saadi-
kute nõukogudesse, ei katkestanud
nad sidemeid oma proletariaadiga
ning sellel tulemusena tekkis nagu
Venemaa tööliste ja talupoegade liit
Venemaa äärmaade rahvuslik-
-sodanlike „valitsuste" kontrrevo-
lutsioonilise liidu vastu.

Kasvava revolutsioonilise liikumise olukorras päästmaade „rahvuslikud valitsused" pöörduvad abi saamiseks „oma" tööliste ja talupoegade vastu Lääne imperialistide, nagu maailma rahvaste põlastu rõhujate ja ekspluateerijate poole. Venemaa kontrrevolutsioonil oli mõningal määral sõjavõelst vaadelt peamiselt varavate tadvarelhi ja reebaseete näol, et tõsta mässu nõukogude võimu vastu, mida tal polnud raha ega relvastust. Sellel-

pärast kontrrevolutsionääride astumist lähivääkimistesse välismaiste imperialistidega. Imperialistlikud riikide valitsused toetasid meelsasti vene ja rahvuslike äärmusaadete kontrrevolutsionääre võitluses nõukogude võimu vastu. Näiteks nõukogude võimu vastu võitlemiseks Kesk-Aasias lõid kodanlikud natsionalistid ja vene valgekaartlased ingleste toetusel 1917. a. nov. Kokandis oma valitsuse nn. „Kokandi autonoomia", kelle juhtimisel alustati kodusõda Kesk-Aasias. Taga-Kaukaasia kodanlikud „rahvuslikud nõukogud pidasid läbirääkimisi Antanti'iga ja Türgiga jne. Nii algas välismaiste imperialistide vahelesegamine ja rahvuslikkuse äärmusaadete ekspluatsiooni ajajärk, mis valmistas pinnasele „rahvusliku" ja piirkondliku „valitsuste" kontrrevolutsioonilise iseloomu. „Rahvusliku valitsuste" sellise reaktsioonilise poliitika näitas kõigile, et „...rõhutud rahvaste vabastamine pole mõeldav ilma kahekülgsest imperialismist,

ilma rõhutud rahvuste rodanlike ärritamisest, ilma võimu ülemineku ajal nende rahvuste töörahva hulkade vältel."[1] Vene proletariaat liidus rehtalärvahvaga, kes olid ärritanud iseseisvuse ning veltstanud nõukogude riigikorra Kesk-Venemaal, abistas äärumaade rahvaid nende võitluses nõukogude võimu eest.

Lähtudes luuinliinist rahvusprogrammist boolševike partei pööras suurt tähelepanu vene ja äärumaade rahva vennalikku ja vastastikust abistamise suhetele ning koostööle. Vastavalt rahvahulkade ühtsuse huvidele esmärgil avaldas Rahvakomissaride Nõukogu 3. dets. 1917. a. „Manifesti Ukraina rahvale ühes ultimatiivse nõudmistega Ukraina Raadale."[2]

Manifestis rõhutati: „... Kõigil rahvustel, kelle rõhuvid tsarism ja suur-

---

[1] J. V. Stalin. Oktoobripööre ja rahvuskiirmus, Teosed, 4. köide, Tallinn, 1948, lk. 157.
[2] V. I. Lenin. Teosed, 26. köide.

vene rodanlus, on enesemääramise õigus, kuuse arvatud nende rahvaste õigus Venemaast lahku lüüa.

Sutõtlev tunnustame meie, Rahvakomissaride Nõukogu, Ukraina rahvavabariiki, tema õigust täielikult lahku lüüa Venemaast või sõlmida Vene vabariigiga leping nende vahel föderatiivse või muude taoliste suhete kohta. Kõik, mis puutub Ukraina rahva rahvuslikesse õigustesse ja rahvuslikusse sõltumatusse, tunnustame meie, Rahvakomissaride Nõukogu, otsekohe ilma mitmeideeta ja reservatsioonideta."[1]

Kõnealti Ukraina rahvavabariigi tunnustamisega samas manifestis süüdistas Rahvakomissaride Nõukogu Ukraina Raadat, et puuduvad rahvuslikke fraasidu taha ajas revolutsioonilist rodanlikku poliitikat, mis eriti väljendus selles, et Raada ei tunnustanud nõukogusid ja nõukogude võimu Ukrainas.

---

[1] V. I. Lenin. Manifest Ukraina rahvale ühes ülimatiivsete nõudmistega Ukraina Raadale, Trowd, 26. vd, lk. 329.

Peale selle Nõukogude päästetud ümber ja uuesti riigilt ära ukraina väesse, võttis Ukraina ajutselt nõukogude võimult ära ning toetas kadettide ja Kaledini vandenõu ja mässu nõukogude võimu vastu.

Enge Nõukogude oli ainuvõimu revolutsiooni võitmise tulu, nii Venemaa rahvastele rahuvõimu sõltumatuse kui ka nõukogude võimu kõigi õiglaste maatöölaste, töötavate ja ekspluateeritavate hulkade vabastajate — kadettide ja valgekaartlaste — tõrjumise tulu.

Selline Ukraina Nõukogude kontrrevolutsioonilise poliitika oligi põhjuseks miks Rahvakomissaride Nõukogu ei saanud tunnustada Nõukogude Ukraina vabariigi töötavate ja ekspluateeritavate huvide täielikku esindajat. ning viitas Nõukogude Ukraina ja Don vabariigi rahva ees järgmised küsimused:

„1. Kas Nõukogude kohustub loobuma ühise rinde desorganiseerimise katsetest?

2. Kas Nõukogude kohustub osutama maaasbi revolutsioonilistele võgudele sõja

võitluses vaadetlik-valvudinlikku kontrrevolutsioonilise ülestõusu vastu?

3. Kas Raada kohustub lõpetama kõik oma katsed võtta relvad nõukogude pohkudelt ja töölistelt Punavaardidelt Ukrainas ja viivitamata tagasi andma relvad neile, kellelt need ära võeti? jne[1]

Manifest lõppes sõnadega: „Kui neile küsimustele ei saada 48 tunni jooksul rahuldavat vastust, loeb Rahvakomissaride Nõukogu, et Raada on Venemaa ja Ukrainа nõukogude võimuga avaliku sõja seisukorras."[2]

Ukraina Raada andis Rahvakomissaride Nõukogule põikleva vastuse ning jätkas endist kontrrevolutsioonilist poliitikat. Selleks, et nõrgutada vene ja Ukraina töötava rahva võitlusliitu Ukraina kodanliku Raada püüdis näidata nagu oleks ees konflikt tekkinud just

---

[1] V. I. Lenin. Manifest Ukraina rahvale ühes ultimatiivse nõudmistega Ukraina Raadale, Teosed, 26. kd., lk. 331.

[2] Seal samas.

vahe rahva vahel.

Vastuseks Saada rahvastevahelise vihavaenu õssitamise poliitikale kirjutas Stalin 12. dets. 1917. a „Vastus seltsimeestele usvainlastele tagabas ja rindel",[1] milles ta avas konflikti tõelise olemuse ning näitas, et „usvaina ja vene rahva vahel ei ole ega saa olla konflikti. Usvaina ja vene rahvas, nagu muudki Venemaa rahvad, koosnevad töölistest ja talupoegadest, sõdalastest ja madrustest... Ühiskoos võitsid nad kõik vene maa ja rahu eest, vabaduse ja sõltumatuse eest... Konflikt ei tekkinud Venemaa ja Usvaina rahvaste vahel, vaid Rahvakomissaride Nõukogu ja Saada Peasekretariaadi vahel"[2]

Stalin õpetas usvaina rahvale, et konflikti saab lahendada rahulikul teel ainult siis, kui usvaina ehitatakse üles nõukogude võim.

---

[1] J. V. Stalin. Teosed, 4. köide.

[2] J. V. Stalin. Vastus seltsimeestele usvainlastele tagabas ja rindel, Teosed, 4. köide, lk. 7.

Nõukogude võimu kehtestamine Ukrainas oligi Ukraina töötavate huvade võitluse ülemvõimu. Sellele ülemvõimu saavutamisele aitas kaasa 17. detsembril 1917. a. Ukraina Nõukogude Keskkomitee poolt loodud nõukogude valitsus, s. o. Rahvaste Saatkondade Valitsus Ukrainas. Loodud valitsus alustas tõelise sõjakäigu võitlemist kontrrevolutsioonilise Radaga vastu. Nõukogude Venemaa saatis Ukraina relvastatud töölisüksused ja talupoegade abi appi Petrogradi Putilovi tehase ja Balti laevastiku madrusest relvastatud salgad ning ühiste jõududega tulemuseks vabastati üle Ukraina linnade ja küla. Kodanliku Radada, nähes nõukogude korra võidukäiku, astus abisaamise ülemvõimu saavutamise lähikonkurentsi saksa imperialistidega. Ukraina Radada kokkulepe Saksa imperialistliku valitsusega avas täielikult kodanliku Radada rõõvelliku poliitika, millega välisinterventsiid Ukraina kodanluse abil liikudurisid Ukraina rahva vabaduse, mille ta oli võitnud Venemaa töötava rahva abil.

Venemaa töötava rahva ühise võitluse tulemusena saavutatud võit Venemaal andis ärärmaade rahvastele, sealhulgas ka soomlastele, iseseisvate riikide moodustamiseks. Seda kinnitas nii Rahvuste Rahvakomissariaadi poolt avaldatud „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon" kui ka Stalini tervitus Soome Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei kongressile 14. nov. 1917. a. Helsingis.

Stalin rõhutas, et „... me pooldame demokraatiat, kui me ei tunnustaks Venemaa rahvaste vaba eneemääramise õigust. Me teatan, et me rakendame sotsialismi, kui me ei rõtaks tarvitusele kõiki abinõusid vennaliku usalduse jalutamiseks Soome ja Venemaa töölis-te vahel. Igaüks teab aga, et selle usalduse jalutamine pole mõeldav ilma Soome rahva vaba eneemääramise õiguse otsustava tunnustamiseta[1]. Järelikult anti tiste hulgas ka Soome

---

[1] J. V. Stalin. Soome Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei kongressile pidud tõrre. Teosed, 4. kd., lk. 3.

rahvale oma elu korraldamise vabadus.

Soome Soom otsustas kuuliliikus rahvusprogrammis ette nähtud enesemääramisõigust ära kasutada ning muutuda Soome sõltumatuks kodanlikuks vabariigiks. Siinkohal peame meenutama, et Ajutine Valitsus püüdis taotlus Soome Soomi ainult autonoomiat. Kui lähemalt tutvuda Soome ajalooga Veebruari- ja Oktoobrirevolutsiooni vahelisel perioodil, siis avaldub ilmekalt soome kodanliku ringkondade sisemaha muutumise põhjus.

Kui Venemaal eksisteeris Ajutine Valitsus, siis soome kodanlused ei teadnud Venemaast lahkulöömise ja iseseisva riigi moodustamise küsimust, vaid tol perioodil nõudis, nagu eesti, läti, leedu jt kodanlused, ainult autonoomiat Soomele tema siseasjades. Pealegi Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu, mis endiselt tiivari - Venemaast sai Nõukogude Venemaa, muutus ka soome kodanluse seisukoht. Põhjuse sellele andis Soome siseline olukord.

Nimelt, sotsialistliku revolutsiooni võit Venemaal avaldas mõju tööstavate hulkade aktiivsus vastu va Soomes, mis toimusid poliitilised demonstratsioonid, üldstreigid, talupoegade väljaastumised, mis olid suunatud valitseva korra vastu Soomes. Rahvarevolutsioonilisest liikumisest hirmutatud Soome rodaanlased ringkonnad pidid omal jõul vabadusliikumise maha suruma, sest vastupidi Ajutise Valitsuse poliitikale Nõukogude valitsus mitte ei toetanud soome rodaanlust, vaid toetas soomlasi nende võitluses demokraatia eest.

Sellepärast nimetatakse soome rodaanlus enda peale Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu isemeisva Soome pooldajaks.

Ignoreerides Rahvakomissaride Nõukogu Soome Seim pöördus Soome iseseisvuse tunnustamise küsimuses Venemaa Asutava Kogu poole. Samal ajal saadeti soome delegatsioonid ka Šveitsi, Taani, Prantsusmaale, Inglismaale jm, et viimaseid tunnustavaid Soome iseseisvust.

Paralleelselt delegatsioonide saadetsiga välisriikidesse astti laiemuslikumpaaniat Nõukogude Venemaa suhtes. Soome vodaanlikud ringkonnad püüdsid väita nagu Venemaal ei olevat tõelist valitsust, mida oleks tunnustatud nii oma maal kui ka välisriikides.[1] Kuigi Soome Seim ignoreeris Rahvakomissaride Nõukogu ei suutnud ta siiski alahinnata Nõukogude Venemaa kasvavat võimsust rahvusvahelisel areenil ning oli sunnitud pöörduma viimase poole iseseisvuse tunnustamise küsimuses.

8. dets. 1917.a. sõitis Petrogradi Soome Seimi sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni liikmed esotsas Mannerga. Nad pöördusid Rahvakomissaride Nõukogu poole nõudmisega „... viivitamatult tunnustada Soome täielikku iseseisvust ja kinnitada Soome Venemaast lahkulöömise fakti."[2]

Rahvakomissaride Nõukogu, kui

---

1 А. А. Сюкияйнен. Революция 1918 года в Финляндии (dissertatsiooni käsikiri), Петрозаводск, 1958, lk. 291.

2 J. V. Stalin. Soome iseseisvusest, Teosd, 4. kd., lk. 21.

kuninliku rahvusprogrammi põhiprintsiipide vastaja, andis välja dekreedi Soome täieliku iseseisvuse tunnustamise kohta. Dekreedis märgiti: „Vastuseks Soome valitsuse avaldusele Soome vabariigi iseseisvuse tunnustamise kohta, täies kooskõlas rahvaste enesemääramise õiguse põhimõttega, otsustab Rahvakomissaride Nõukogu esitada Kesktäitevkomiteele ettepaneku:

a) tunnustada Soome vabariigi riiklikku iseseisvust ja

b) organiseerida kokkuleppel Soome valitsusega eri komisjon (mõlema poole esindajaist) kõnede praktilisteks abinõudeks väljatöötamiseks, mis tulenevad Soome lahkulöömisest Venemaast."[1]

7. jaanuaril 1918. a. Soome Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei Keskkomitee otsusega nõudsid Helsingi väljad Soome iseseisvust.

Kui vaadelda Soome iseseisve-

---

[1] J. V. Stalin. Soome iseseisvusest, Teosed, 4. köide, lk. 21.

se tunnustamise küsimust, siis võime öelda, et „... tuginedes andis Rahvakomissaride Nõukogu tahtmatult vabaduse mitte rahvale, mitte Soome proletariaadi esindajatele, vaid Soome rodaenlastele, nii arjaolude summalise kokkusattumise tõttu kaasas võimu ja sai iseseisvuse Venemaa sotsialistide käest."[1] Kuid Soome iseseisvuse, käesolevat juhul rodaenliku vabariigi iseseisvuse tunnustamine oli vennaste näitus sellest, et Rahvakomissaride Nõukogu ei ravinenda rahvusprogrammi ellu mitte sõnades, vaid tegudes, s.o. Nõukogude valitsus tegi kõik selleks, et „... soodustaqu Soome iseseisvus Soome tööliste ja talupoegade vabanemist ja loogu sindel alus meie rahvaste sõprusele."[2]

Rahvaste sõpruse ja vennaliku koostöö õitsa usinägi saavutamiseks Rahvakomissaride Nõukogu ja Rahvusasjade Rahvakomissariaat ase-

---

[1] J.V. Stalin. Soome iseseisvusest, Teosed, 4. kd., lk. 22.
[2] Samas, lk. 23.

suurt tähelepanu ka idas rahvastele. Sellest avaldati 22. nov. 1917.a. Rahvakomissaride Nõukogu üleskutse, kõigile Venemaa ja Ida musulmanidest töölistele."[1]

Üleskutses näidatati, et "...Nõukogu Venemaa on ülev külvatud töölistele, sõdalitele ja talupoegade saadikute nõukogudega. Võim maal on rahva käes. Venemaa töötav rahvas püüab ühest sõjast-saavutada aussat rahu ja abistada maailma rõhutud rahvaid, kes võitlevad oma vabaduse eest... Suur vabaduse mõte, mille andis vene revolutsioon, on haaranud kõiki Lääne ja Ida töölisi."[2]

Pöördudes Venemaa muhamedlaste - Volgamaa tatarlaste, Siberi ja Turkestani kirgiisidе, Taga-Kaukaasia türklaste ja tatarlaste - poole Rahvakomissaride Nõukogu rõhutas, et

---

[1] История Советской Конституции.

[2] Обращение, Ко всем трудящимся мусульманам России и Востока, История Советской Конституции, lk. 25.

„... nüüdsest peale teie usund ja kombed, teie rahvuslikud- ja kultuuriasutused kuulutatakse vabaduse ja puutumatuse. Ehitage oma rahvuslikum elu vabalt ja takistamatult. Teil on selleks õigus. Teate, milline on teie õigus — vaitsta kogu jõuga revolutsiooni ja tema organeid — tööliste, sõdalaste ja talupoegade saadikute nõukogusid."[1]

Üleskutse „Kõigile Venemaa ja Ida muhamedlastest töölistele" oli väga suur tähtsus leninliku rahvusprogrammi mõistmises muhamedlastest töötavate hulkade seas. Selle üleskutsega Nõukogude valitsus näitas kogu maailmale, et ta abistab rõhutud rahvaid võitluses sõltumatuse eest, imperialismi kõvitamise eest.

Samad read vajaturvad on Lenini ja Stalini poolt kirjutatud üleskutses „Türgi trudeniast."[2]

---

[1] Обращение, Ко всем трудящимся мусульманам России и Востока, история Советской Конституции, lk. 25.
[2] (История Советской Конституции)
[2] Lõpetamata

Nimetatud „Türgi Armeenia" ühendpuriti I maailmasõja ajal tsaarivalitsuse võgude poolt. Peale Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni võitu Venemaal, mille tulemusel nii tsaarivalitsus kui ka Ajutine Valitsus Venemaal likvideeriti, lähtus Rahvakomissaride Nõukogu rahvuspoliitikast ka nimetatud territooriumil elavate armeenlaste suhtes. Rahvusasjade Rahvakomissariaat teatas, et „... Venemaa tööliste, sõdalaste ja talupoegade valitsus toetab Venemaa poolt ühendpuritud „Türgi Armeenia" armeenlaste vaba enesemääramise õigust kuni täieliku sõltumatuseni."[1]

Kuid armeenlaste enesemääramise õiguse praktiline ellurakendamine oli sõltuv rasst asjaoludest. Igaühest takistusest kõrvaldamiseks oli eelkõige vajalik:

„1. Võgude väljaviimine „Türgi Armeenia piiridest ning viivitamatu-

---

[1] Декрет „О Турецкой Армении", История Советской Конституции, lk. 41.

tult täiesti sõltuvatest ja hädaohutust „Türgi Armeenia" elanikest rahvamiilitsa moodustamine.

2. „Türgi Armeenia" piiridest sõja ajal türgi võimude poolt vägivaldselt Türgi sügavusse väljasaadetute kohtu tagasi toomine jne.[1]

Nõukogude valitsus otsustas astuda vahelinnudesse Välisministeerium Türgi valitsusega, et garanteerida väljasaadetute kodumaale tagasi toomine. Nõukogude valitsus tõdes, et endised valitsevad ringkonnad ei loobu võimust vabatahtlikult, sellepärast tuli ettepanek rahvamiilitsa nõukogu. Nii rahvamiilitsa kui ka demokraatlike alustel moodustatud rahva saadikute nõukogu pidid juhtima armeenlaste vabadusvõitlust kapitalistide ja mõisnike vastu ning Nõukogude valitsus saavutas armeenlastele nn. „Türgi Armeenia territooriumil iseseisva riigi.

---

[1] Документ, О „Турецкой Армении", История Советской Конституции, lk. 41.

Siis puutus „Türgi Armeenia" geograafilistesse piiridesse, siis vastavalt ülalnimetatud dekreedile pidi piird kindlaks määrama demokraatlikult valitud Armeenia rahvasaadikute ja Kaukaasia Täievolilise Ajutise Komissari ühine nõupidamine.

Niisuguune „Türgi Armeenia" käsitamine demokraatlikuna kahandamine näitas, et „... vene revolutsioonile ja tema valitsusele ei olnud vaja vallutusi",[1] vaid endise tsaarivalitsuse vallutuspoliitika asendati täielikult endiste rõhutud rahvaste vaba enesemääramise õigusega ja isemaise riikide moodustamise vabadusega.

Pealt Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu Petrogradis ning nõukogude sotsialistliku vabariigi kehtestamist Venemaal, aktiivsest revolutsioonilisest liikumisest ka Eestis. Revolutsioonilise võitluse tulemusena kehtestati 26. okt. 1917. a. nõukogude võim Eestis.

---

1 Декрет, О „Турецкой Армении", История Советской Конституции, lk. 41.

Nõukogude võimu kehtestamist Eestis kinnitas ant, mille õlbdi: „Seoses toimunud riigipöördega minna, Ajutise Valitsuse komissar Eestimaa kubermanguse Ivar Ivani pg. Poswa, andsin üle ja minna Eestimaa Nõukogude Revolutsioonilise - Sõjakomitee volinik Viktor Edwardi pg. Kingissepp, võtsin vastu kogu Eestimaa kubermanguvalitsuse ajaajamise."[1] Nõukogude võimu kehtestamine Eestis andis võimaluse luua oma riiklik võim ja asuda ehitada sotsialistlikku ühiskonda.

V. I. Lenin ja VKP(b)P tugid esti bolševikele ülevandeva julgemini ellu viia „Venemaa vahvaste õiguste deklaratsiooni" põhimõtted ning nõudsid Eesti parteiorganisatsioonidelt, et püüdutaks ainult deklaratsiooni propageerimisega, vaid

---

[1] Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, Dokumentide ja materjalide kogumik, Tallinn, 1957, lk. 389.

tõõtaks välja ka konkreetsete abinõude plaani selle deklaratsiooni realiseerimiseks.

Eesti erilise asend – ringe vahetu lähedus tuua piiridele nõudis nõukogude riigilise vanade asutuste, nende kontrrevolutsiooni tugipunktide kõige kiiremat likvideerimist. Kontrrevolutsioonilise võitluse, nõukogude võimu korraldusi sabotseerimise juhtivaks keskuseks muutus Eestimaa Kubermangu Maanõukogu ja Maavalitsus Tallinnas, mende tugipunktideks maakondades ja valdades aga maakondade ja valdade maavalitsused ja maanõukogud. Vana, nõukogude riigimasina lammutamise ja uue nõukogude riigi loomise töö tuli eesti bolševikel teha ägeda klassivõitluse ja vana imperialistide pealetungi ähvardusel ülekaalus.

Kuulutatud ekspluataatorklasside – balti paruneid ja eesti nõukogude – arendasid pöörast aktiivsust, waatamata mende

kuuroda selleks, et sisendada eesti töörahvale valgekaartlaste ja oma imperialistlike peremeeste ideed nõukogude võimu lühiajalisusest ja nõukogude korra vältimatust restaureerimisest Venemaal ning Eesti peatset vallutamist sakslaste poolt.

Vastuseks ümbritsetud nõukogude liidu ja mõõnaliidu ringkondade reaktsioonilisele tugevusele Eestis võttis Eestimaa Töörahvas Nõukogude Revolutsioonilise Põjakomitee ja Päästekomitee 12. nov. 1917. a. vastu otsuse „... Elvade nõukogudel alusel valitud Ajutine Eesti Kubermangu Maanõukogu laiali saata, kuna Ajutine Eesti Kubermangu Maavalitsus Asutava Kogu kokkukutsumiseni oma volitused alal hoiab ja jooksvaid asju ajab."[1]

Ühtlasi otsustas kubermangu maanõukogu laialisaatmise kohta otsustas Eestimaa Töö-

---

[1] Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, lk. 431.

rahva Saadikute Nõukogu Täitekomitee 15. veebruaril 1918. a. Asutava Kogu kokku kutsuda. Kokkukutsutavale „... Asutavale Kogule ülesandeks teha Eesti ühiskondlise korra kavatsus välja töötada ühe tingimusega, et see kavatsus rahvahääletamisele pannakse, millest osavõtmise õigus mõlemast soost kodanikkudel peab olema, kes hääletamispäevaks 18 aastat vanaks saavad ja kes valijate nimekirjade koostamise ajal ajutiselt Eesti elavad."[1]

Sellise otsusega anti elanikkonna laiadele kihtidele võimalus avaldada oma tahet Eesti saatuse kohta.

Bolševike plat vormiks Eestimaa Asutava Kogu valimistel, mis olid määratud 21.-22. jaan., oli autonoomse Eesti nõukogu vabariigi esimese konstitutsiooni projekt, mida

---

1 Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, lk. 431.

nimetati Eesti Töörahva Kommuuni põhiseaduse projektiks.

Valimiseelsel perioodil Eesti Revolutsioonilise - Sõjakomitee ees seisis ülesanne pidada võitlust kontrrevolutsiooniliste elementide, saksa agentide vastu, nii levitasid nõukogudevastaseid uuelejutte, nagu sõdaja allumise Saksamaaga ühinemise poolt; pidada võitlust eesti rodanlaste vastu, kes organiseeris Eestimaa Asutava Kogu vastuvõtmise nurjajamist, et mitte lubada eesti töötajatel vastu võtta otsust Eesti Nõukogude Vabariigi — Eesti Töörahva Kommuuni — põhiseadusliselt alustel Venemaa NFSV koosseisu jäämise kohta.

Revolutsioonilise - Sõjakomitee poolt avastati ja likvideeriti eesti rodanlaste salajane nõukogude võimu vastu Eestis, katse muuta nõukogude võim enne saksa okupantide tulemist Eesti mandrile, Eestimaa Asutava Kogu koosoleku päeval. Sel päeval eesti rodan-

kes planeeris [illegible] üle Eesti. Sellega jaotati endise eesti diviisi komandöri käskkirjaga 19. dets. 1917. a. nagu Eesti ülestõusu tsoonideks. Kubermangu maanõukogu juhatuse liikmete ühisel istungil 19. veebr. valiti nn. „Eestimaa päästmise komitee", kes pidi ülestõusu võidu puhul võimu võtma enda kätte. Kuid kodanluse salanõu – toime panna üldine relvastatud ülestõus Eestis – likvideeriti nõukogude võimu poolt ees.

Eesti bolševikud nii leninliku rahvusprogrammi elluviijad Eesti asemel Eesti nõukogude vabariigi uimese konstitutsiooni projekti 30. jaan. 1918. a.

Selles projektis määrgiti, et „Eesti Töörahva Kommuun on täielikult iseseisev kõigi rahvaliku ülesimuste otsustamisel, tal on tingimusteta õigus igal ajal Venemaalt lahkuda liituda, küsimata selleks teiste rahvaste või valitsuste nõusolekut, ja mõne teise riigiga liit-

tuda või end iseseisvaks muuta-da."[1] Seega Eesti Töörahva Kommu-nist pidi saama Vene vabariigi autonoomne osa, mispuhul „... vas-tastikused suhted Vene vabariigiga ja Eesti kommuuni välisasjadesse puutuvad küsimused lahenda-taksе kokkuleppel Vene Nõukogu-de vabariigi keskvõimuga."[2] Järeli-kult ei olnud Eestile ette nähtud piirkonna-autonoomia, vaid te-gelikult rajanesid tal Nõukogu-de keskvõimuga föderatiivsed suh-ted.

Eesti nõukogude vabariigi iseseisva konstitutsiooni vastuvõtmi-ne oleks tähendanud eesti rahva enesemääramise protsessi lõpule – jõudmist, proletariaadi mil jaga-matult kihiskonna riiklikku juh-

---

1 U. Reiman. Eesti bolševikud võitlusel nõukogude võimu eest aastail 1917 – 1918, Tallinn, 1957, lk. 160.

2 Samas, lk. 161.

timist toetava ulatuslikku taktika, kuivõrd ja põhimõttelist erilepõstmist nagu maa põhiseaduses.

Kuid isegi imperialistide sisetung Eestisse ei võimaldanud Eesti rahvusmäärangut kiirustava kogu otsusega vormistada ja põhiseadusega kinnitada ning eesti töörahval tuli astuda võitlusse isegi okupantide vastu. Innustatuna Suure Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni võidust jätkas eesti töörahvas võitlust Enteste'i interventide sõjalise jõu abiga vehitatud rodaliku diktatuuri võimu alt vabanemise eest.

Kuigi Oktoobrirevolutsiooni võit ei lahendanud rahvuslikku küsimust lõplikult Venemaal, andis ta siiski võimaluse selle demokraatlikuks lahendamiseks tulevikus.

Kommunistlik nõukogude võimu ja Rahvusasjade Rahvakomissariaadi tööst Venemaa rõhutud rahvaste vabastamiseks tugi „Töötava ja ekspluateeritava rahva

õiguste deklaratsioon,"[1] mis kirjutati Lenini poolt 1918. a. jaanuaris.

„Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioonis" öeldi: „Venemaa kuulutatakse tööliste, sõdalaste ja talupoegade saadikute nõukogude vabariigiks. Kogu võim keskuses ja kohapeal kuulub neile nõukogudele. Venemaa Nõukogude Vabariik asutatakse vabade rahvaste vaba liidu alusel nõukogude rahvusvabariikide föderatsioonina."[2] Seega deklaratsioon pani nurgakivi nõukogude rahvusvabariikide föderatsioonile.

Selleks, et waotada igasuguse inimese ekspluateerimine inimese poolt, kõrvaldada täielikult ühiskonna jagunemine klassideks, suruda kahastamatult maha ekspluataatorite vastupanu, luua

---

[1] V. I. Lenin. Teosed, 26. kd..

[2] V. I. Lenin. Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon, Teosed, 26. kd., lk. 391.

ühiskonna sotsialistlik organisatsioon ja saavutada sotsialismi võit kõigis maades, Asutav Kogu toetades töörahvaste võimu, otsustas:

„Maaomandus vastatakse. Kogu maa üles kõigi ehituste, inventari ja muude põllumajanduslike tootmise päraldistega muudetakse kogu töötava rahva ühisvaraks.

Kinnitatakse kõikide parvade üleminek tööliste ja talupoegade riigi omandusesse, mis on üheks tingimuseks, et töörahva hulgad võiksid vabaneda kapitali orjast."[1]

Venemaa kõigi rahvaste töötavate ülesside vabatahtliku liidu moodustamise eesmärgil jäeti „... iga rahvuse töölistele ja talupoegadele õiguse iseseisvalt otsustada oma täievolilisel nõukogude kongressil, kas

---

[1] V.I. Lenin. Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon, Teosed, 26. köide, lk. 391.

ja missugustel alustel nad soovivad osa võtta föderaalsest valitsusest ja teistest föderaalsetest nõukogude asutustest."[1]

Deklaratsioonis välja töötatud föderatsiooni ja autonoomia printsiibid võeti 1918. a. juulis V nõukogude kongressi poolt vastuvõetud esimese Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi Konstitutsiooni aluseks.

See tuli kõi vene töötava rahvas vindla liidu mitmesuguste rahvustest töötavate huvadega.

---

[1] V. I. Lenin. Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon, Teosed, 26. köide, lk. 393.

Kommentaarid

Rahvuslikust mõtlemisest kahevõimuna Oktoobrirevolutsiooni perioodil Venemaal näitas, et rahvuslikkus, mis on osa olemasoleva korra ümbruskujundamise üldkultuurilisest, määravaid tähelepanelt sotsiaalse olukorra tõlgendusi, maad valitseva võimu iseloomu ja ühiskonna ühiskondliku arengumiskäik. See iseloomustab selgesti revolutsiooni ajajärgul Venemaal, kus rahvuslikkus ja rahvuslik liikumine Venemaa äärealadel muutis oma sisu vastavalt revolutsiooni käigule ja lõpptulemusele.

Kodanliku revolutsiooni ajajärgul Venemaal oli rahvuslikul liikumisel äärealadel kodanliku vabadusliikumise iseloom. Liikumise vastas sammus rahvuslik, kodanlik-demokraatlik jõud, mis-

kõikide rahvaste enesemääramise õiguse tõlgitsetii neid äärmiselt rahvuslikku kodanluse õigust võimu enda kätte võtta ja vastutada Veebruari revolutsiooni „oma" rahvaste ekspluateerimisest.

Isarismi kõrvaldamine ja kodanluse võimuletulek ei toonud endaga kaasa rahvuslikku rõhumise kõrvaldamist. Vastupidi, imperialistlik valitsus astus ülemaailmse sõja jätkamisele, uute alade ja rahvaste allutamisele. Sel perioodil sai viiti selgesti asjaolu, et rõhutud rahvaste töörahva huvide vabastamine ja rahvuslik rõhumise kõrvaldamine pole mõeldav ilma imperialismi kõrvaldamata, „oma" rahvuslikku kodanluse ümberkasvatamata ja võimu ülevõtmiseta töörahva huvide eest poolt. Sellest oli vaja sotsialistlikku revolutsiooni võitu.

Suure Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni tagajärjel muutub nõukogude ja kodanluse võim ning töölisklass liidus kõigi talurahvaga

kehtestas ümberordid maailma ajaloos sotsialistliku riigikorra.

Kuid Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit ei tähendanud veel vahetusüsimuse lõpliku lahendamist. Oktoobrirevolutsiooni võidu ja sotsialistliku riigikorra kehtestamisega loodi ainult tingimused vahetusüsimuse, kui vahetusliku rõhumise hävitamise ja vennaliku koostöö kehtestamise, täielikuks lahendamiseks.

Oktoobrirevolutsioon laiendas vahetusüsimuse raame, muutes selle üksikust Euroopas vahetusliku rõhumise vastu putava võitluse üsimusest üldiseks rõhutud vahvaste, ammaade imperialismist vabastamise üsimuseks; avas laialdased võimalused ja tõelised tee selleks vabanemiseks, millega ta tundevalt ergendas lääne ja Ida rõhutud vahvaste vabanemist, tõmmates neid võidukka imperialismivastase võitluse üldisse voolu.

Lühikese ajaga, 3.0. 1917. okt.—

- 1918. veebr., nõukogude võim kuulutas välja rõhutud rahvaste töörahva hulkade ühinemäärvamise ning tunnustas Soome iseseisvust, avas tee sotsialistliku rahvuste rajamiseks ja sotsialismi ülesehitamiseks vabariikides äärmaades.

Rahvusküsimuse lahendamise protsessi Venemaal piidurdas riigisiseste kontrrevolutsioonilste jõudude ja välisinterventide poolitung noorele nõukogude võimule. Kuid nõigi töötavate rahvahulkade internatsionaalne ühtsus purustas interventsiooni ning pani aluse Nõukogude Sotsialistlikule Vabariikide Liidule.

NSV Liidu moodustamine vennasrahvaste suures pereks oli kommunistliku partei teooria ja programmi võiduks rahvusküsimuses.

Kasutatud kirjandus

Marksism-leninism klassikud

1. V. I. Lenin. Mis on „rahvasõbrad" ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?, Teosed, 1. kd., Tallinn, 1948.
2. V. I. Lenin. Soome rahva protest, Teosed, 5. kd., Tallinn, 1951.
3. V. I. Lenin. Poliitiline agitatsioon ja „klassisisesed" , Teosed, 5. kd.
4. V. I. Lenin. Rahvusküsimus meie programmis, Teosed, 6. kd., Tallinn, 1952.
5. V. I. Lenin. Juudi töölistele, Teosed, 8. kd., Tallinn, 1952.
6. V. I. Lenin. Meie ülesanded ja töölisasadikute nõukogud, Teosed, 10. kd., Tallinn, 1952.
7. V. I. Lenin. Aruanne VSDTP ühinemiskongressi kohta, Teosed, 10. kd..

8. V. I. Lenin. Teile, Teosed, 15. köide, Tallinn, 1953.
9. V. I. Lenin. Vaar Soome rahva vastu, Teosed, 16. köide, Tallinn, 1953.
10. V. I. Lenin. Mille eest võidelda? Teosed, 16. köide.
11. V. I. Lenin. Sõjavaim Soome rahva vastu, Teosed, 16. köide.
12. V. I. Lenin. Aasia ärkamine. Teosed, 19. köide, Tallinn, 1953.
13. V. I. Lenin. VSDTP Ku ja parteitöötajate 1913. a. suvise nõupidamise resolutsioonid, Teosed, 19. köide.
14. V. I. Lenin. Kriitilisi märkmeid rahvusküsimuse kohta, Teosed, 20. köide, Tallinn, 1953.
15. V. I. Lenin. Rahvaste enesemääramise õigusest, Teosed, 20. köide.
16. V. I. Lenin. Kõne internatsionaalsel miitingul Bernis 8/II 1916. a. Teosed, 22. köide, Tallinn, 1953.
17. V. I. Lenin. Sotsialistlik revolutsioon ja rahvaste enesemääramise õigus, Teosed, 22. köide.
18. V. I. Lenin. 4. (17.) märtsi tuleide visand, Teosed, 23. köide, Tallinn, 1953.
19. V. I. Lenin. Marksismi vaenlastest ja „imperialistlikust" õkonomismist", Teosed, 23. köide.
20. V. I. Lenin. Kõne esimesel Ukraina maalisel Sõjaväe asutamise

kongressil, Teosed, 26. köd.,
Tallinn, 1954.

21. V. I. Lenin. Manifest Ukraina rah. vale ühes ultimatiivsete nõudmistega Ukraina Raadade, Teosed, 26. köd.

22. V. I. Lenin. Töötava ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon, Teosed, 26. köd..

23. V. I. Lenin. Kõne Politehnilise Muuseumis toimunud miitingul, Teosed, 28. köd., Tallinn, 1955.

24. V. I. Lenin. Helipeavatidele võetud nõned, Teosed, 29. köd., Tallinn, 1954.

25. V. I. Lenin. VSDTP Keskkomiteele, Teosed, 34. köd., Tallinn, 1955.

Vedline väljaandmes

26. Большая Советская Энциклопедия, 4. köd., Москва, 1950.

27. Большая Советская

Энциклопедия, 40. изд., Москва, 1957.

28. Бурмистрова, Г. Ю., Борьба большевиков за интернациональное сплочение трудящихся и развитие национально-освободительного движения в России в годы первой русской революции, Революция 1905-1907 гг., Сборник статей, Ленинград, 1956.

29. Гирдзиаускене, П. П., Революция 1905-1907 гг. в Литве, Революция 1905-1907 гг. в национальных районах России, Сборник статей, Москва, 1955.

30. Иванов, Л. М., Революция 1905-1907 гг. на Украине, Революция 1905-1907 гг. в национальных районах России.

31. Раджабов, З., К вопросу об истори-

песних корнях дружбы народов Средней Азии с великим русским народом, Сталинабад, 1954.

32. Сюкияйнен, Л. М., Революционные события 1905-1907 гг. в Финляндии, Первая русская революция и международное революционное движение, Сборник, часть I, Москва, 1955.

33. Чугаев, Д. А., Триумфальное шествие Советской власти, Установление Советской власти на местах в 1917-1918 годах, Сборник статей, Москва, 1953.

NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, 1898-1924, Tallinn, 1956.

34. Pesti, L., Oktoobrirevolutsiooni tähtsus Soome isesisvusele ja töölisklassi vabadusvõitluse arenemisele, Tallinn, 1957.

35. Reimar, V., Eesti bolševikud võitluses nõukogude võimu eest aastail 1917-1918, Tallinn, 1957.

36. Stalin, J. V., Kuidas käsitab sotsiaaldemokraatia rahvuseküsimust?, Teosed, 1. kd., Tallinn, 1947.

37. Stalin, J. V., Marksism ja rahvuseküsimus, Teosed, 2. kd., Tallinn, 1947.

38. Stalin, J. V., Helsingis Soome Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei kongressil peetud kõne, Teosed, 4. kd., Tallinn, 1948.

39. Stalin, J. V., Vastus sõltsimentide usurpaatorlikele tagalas ja rindel, Teosed, 4. kd.,

40. Stalin, J.V., Poole iseseisvust, Teosed, 4. kd..

41. Stalin, J.V., Oktoobrirööne ja rahvusküsimus, Teosd, 4. kd..

42. Liim, A., Rahvahariduse Eestis aastail 1907 - 1917, (dissertatsiooni käsikiri), Tartu, 1956.

43. Сюкияйнен, Ю. К., Революция 1918 года в Финляндии, (dissertatsiooni käsikiri), Петрозаводск, 1958.

Dokumendid ja materjalid

44. Великая Октябрьская Социалистическая революция, Революционное движение в России после свержения самодержавия, Документы и материалы, Москва, 1957.

45. История Советской Конституции, Сборник документов, Москва, 1957.

46. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, Dokumentide ja materjalide kogumik, Tallinn, 1957.

Sisukord

lk.

Sissejuhatus 1-18

I ptk. Rahvuslik-vabadusliikumisest Venemaa rõhutud äärealadel 19-68

a) Rahvuslik-vabadusvõitlus kaarivalitsuse perioodil 19-59

b) Võitlus rahvuseküsimuse lahendamise eest Ajutise Valitsuse perioodil 60-68

II ptk.

Rahvuseküsimuse lahendamine Oktoobrirevolutsiooni perioodil 69-105

Kokkuvõte 106-109

Kasutatud kirjandus 110-117